DE
NUMMIS
PATRIARCHARUM
AQUILEIENSIUM.

Rubeis, Bernardo Maria de

DE NUMMIS PATRIARCHARUM AQUILEJENSIUM *DISSERTATIO.*

VENETIIS

MDCCXLVII.

Typis Jo. Baptistæ Pasquali.

SUPERIORUM PERMISSU.

CJ
2929
.A66
R66

Bates
DeCrisci's
6-18-1925
9194
CJ
2617
.R694

Eminentiſs. ac Reverendiſs.

DANIELI CARDIN. DELPHINO PATRIARCHÆ AQUILEJENSI

F. Bernardus M. de Rubeis Ordinis Prædicat.

Libellum de nummis Patriarcharum Aquilejenſium, tametſi modicum & exiguum mole, atque argumento ipſo vulgarem exilemque, Te vero, Princeps Eminentiſſime, tuaque dignitate minus

 for-

fortaſſe dignum, quamobrem ut Nomini tuo, Te annuente, nuncupatum in lucem proferrem, vehementer optaverim, rationes me plures impulerunt: Pro tua erga litteras optima voluntate, non modo erectam publicæ utilitati Bibliothecam, Præceſſoris Dionyſii Patrui conſilia ſequutus, augere pergis atque amplificare: verum etiam tuo ductus conſilio, in antiquis Eccleſiæ tuæ monumentis undique conquiſitis diligentiſſime colligendis, nulli parcens labori & ſumptui, eam cogitationem & curam adhibes, ut & peramplum Tabularium jam e ſolo excitatum, aptiſſimoque ordine conſtitutum egregia monumentorum ſupellectile inſtruxeris; ditiſſimumque Muſæum comparaveris, quod præter alia, omnes ferme majores, minoresque Aquilejenſium Patriarcharum juſſu cu-

ſos

ſos argenteos nummos complectitur. Ex iſto quum typi prodeant, quos opuſculum hoc noſtrum exhibet, perita ac fida manu delineatos, nec minori diligentia impreſſos, annon Tibi quod tuum utique eſt, reddendum fuerat? Patriarchali honore præſtans, Metropolitanam moderaris Ecclesiam, quam origine claram, finibus longe lateque patentibus ampliſſimam, præclariſſimis Præſulum geſtis apprime nobilem, juribus & prærogativis inſignem, edito paucis abhinc annis pro virili parte Commentario inluſtrare ſtudui, reſeratis benevolentia atque imperio tuo Tabulariis, unde poſtremæ ætatis, atque ævi medii, & ſi qua forent vetuſtiora monumenta depromerem. Annon tibi ergo Diſſertationem, quæ rem monetariam Aquilejenſem, inſigne tuis Præceſſoribus conceſſum decus,

cus, verſat ac exponit, ſiſterem & nuncuparem? Nativo ſplendori, quo fulges, & Familiæ Delphinæ, ex qua progenitus es, & Eccleſiæ quam ſcite ſanctiſſimeque regis, accedit ampliſſimum Sacræ Purpuræ ornamentum, quod Tibi abs juſtiſſimo meritorum judice & retributore Benedicto XIV. Maximo atque Optimo Pontifice conlatum gratulati nuper ſumus, & adhuc effuſo lætitiæ ſenſu gratulamur. Quidni porro in hac tanta pro nupera iſta tua dignitate bonorum omnium communi acclamatione præſtari munuſculum a me potuerit, vel etiam debuerit, quod ſingularis obſervantiæ & obſequii erga Te mei qualecumque teſtimonium foret? tot itaque nominibus dubio procul jam tuum, quod Tibi ſiſto, Princeps Eminentiſſime, levidenſe licet munus, ut benevole

ex-

excipias, oro: idemque benevolentia tua auctum, atque ornatum, te ipſo, aliqua ſaltem ex parte, dignum reddas. Vale, & ſtudia noſtra, quæ in Eccleſiæ tuæ rebus inluſtrandis impendimus, humanitate tua complectere, tuo patrocinio tuere.

Ad

Ad Lectorem benevolum.

IN Eccleſiæ Aquilejenſis Monumentis, inter Poponis Patriarchæ præclara geſta, factam illi a Conrado Imperatore hujus nominis primo, Germaniæ Rege ſecundo, Monetam cudendi facultatem, Regio diplomate deſcripto, recenſuimus; ibique Diplomatis tenor pro modulo noſtro expoſitus vindicatusque, actumque paucis, quantum inſtituto ſatis erat, de nummis Patriarcharum, cuſis & arbitrariis, majoribus, & parvulis, quibus illi conſtabant, eorumque valore. Præ manibus erant Tabulæ duæ, juſſu Nicolai & Ludovici Turriani Patriarcharum confectæ, quæ initas cum Monetario conventiones complectuntur, ſignandæque Monetæ argenteæ pondus exhibent, & notam, & examen. Sibillæ foliis obſcuriores, candido fateor animo, mihi tunc videbantur illæ, tametſi lectæ, relectæque, & acrio-

re

re mentis attentione ſemel atque iterum ac ſæpius ad examen revocatæ. Conſilium ergo incidit, inſeditque, ut easdem inter inſignis Metropolitanæ Patriarchalis Eccleſiæ monumenta, quæ vulgabam aptis commentariolis illuſtrata, prorſus præterirem: ſuppreſſasque vellem, donec ſplendidior mihi lux affulgeret, quæ difficultatum tenebras omnes diſpelleret, fugaretque. Pro data occaſione Tabulas easdem, cum venirent ſub oculos, diligentius excutiebam: cum rei nummariæ peritis, atque cum ipſis Monetariis dubia conferebam, quæ menti obverſabantur, ut germanum & vocum & ſententiarum, (ſi quidem alii probe intelligerent,) ſenſum perciperem: varieque ſubductis ratiociniis, modo hanc, modo illam veluti aptiſſimam ſequebar methodum, qua poſtea me falli, minimeque duci quo eundum erat, certo noveram. Factum denique, ut ſilice frequentius pertinaciuſque excuſſo, ignis (ut puto) proſilierit, quem optabam; veramque Monetæ in officina Aquile-

jenſi

jenſi cudendæ rationem ex dubiis obſcuriſque vocibus, implicatiſque loquendi modis, quibus ipſæ Tabulæ memoratæ ſcatent, ni mea me fallat opinio, elicuerim. Laborem noſtrum, qualiſcumque ille ſit, Forojulienſium Antiquitatum cupidis, aliiſque benevolis offero lectoribus: corrigere paratus, ſi quæ in argumento implexo errata ſunt: ac meliora ſequi geſtiens, ſi quæ alius quiſque in re nummaria peritior noverit, ac docuerit. Vale.

IN-

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

Tabulæ duæ, altera Nicolai Patriarchæ, altera Ludovici ſucceſſoris, quæ initas de cudenda Aquilejenſi moneta conventiones continent. Monetam eamdem cudendi jus in alios quandoque translatum pro annua pecuniæ penſione. pag. 1

CAPUT II.

Facultas Poponi Patriarchæ facta a Conrado Imperatore primo, nummos argenteos cudendi, Veronenſis monetæ denariis pares, vel meliores. Denarios majores, quatuordecim parvulis conſtantes, cudebat officina Aquilejenſis, ipſosque parvulos: qui Veronenſes vocabantur. Diplomatis a Conrado dati ſenſus exponitur. 12

CA-

CAPUT III.

Communis in Aquilejenſi provincia etiam ſolidorum uſus, qui duodecim parvulis nummis conſtabant. An eos cuderet Monetaria Aquilejenſis Officina? Videntur nummi fuiſſe, in officinis Marcæ Veronenſis, & alibi cuſi, ſignatique. Quid ſolidus Furlanus, & Aquilejenſis, & uſualis? 26

CAPUT IV.

Friſachenſes nummi, & Frexachenſes, Frixachi, vel etiam Frixerii. Iidem omnino cum denariis Aquilejenſibus parvulorum quatuordecim. Cur eo nomine appellati? 39

CAPUT V.

Denariorum Aquilejenſium communis valor, itemque ſolidorum in Provincia. Extraordinarius aliquando, & excedens. Communis comparatus cum hodiernæ Monetæ Venetæ ſolidis. Idemque cum mercium quantitate, quæ vendebantur & emebantur. 47

CA-

CAPUT VI.

Marca, nummus arbitrarius. Alia denariorum Aquilejenſium, alia ſolidorum: ac utraque centum & ſexaginta nummis conflata. Præter hanc communem Marcam, alia ad uſum Curiæ dicebatur: cujus valor inquiritur. 57

CAPUT VII.

Ferto, ſive Forto, nummus itidem arbitrarius, & quarta pars Marcæ. Libra denariorum, & libra ſolidorum. Marcæ hodiernæ valor. 66

CAPUT VIII.

Initæ conventiones declarantur de cudenda moneta Aquilejenſi: ac primo Marca ſeu Marcus, pondus octo unciarum. Ex una Marca conficiebantur denarii ducenti quadraginta & octo. Quatuor ſiliquas, vulgo Carati, ſingulorum pondus excedebat. Hæc nempe ad ætatem ſpectant Nicolai Patriarchæ, & Ludovici Succeſſoris. Adhibiti argenti nota expenditur. 71

CA-

CAPUT IX.

Marcus adbibitus in cuſione parvæ monetæ octo pariter uncias ponderabat Singulorum denariorum parvorum pondus, & nota argenti, ex quo illi conficiebantur, exploratur. De lucro agitur, quod Patriarchæ obveniebat, & Monetario. 85

CAPUT X.

Series denariorum Aquilejenſium, cum typis, & inſcriptionibus. Animadverſiones. Monetariæ officinæ loca. 90

DE

DE NUMMIS PATRIARCHARUM AQUILEJENSIUM *DISSERTATIO.*

CAPUT I.

Tabulæ duæ, altera Nicolai Patriarchæ, altera Ludovici ſucceſſoris, quæ initas de cudenda Aquilejenſi moneta conventiones continent. Monetam eamdem cudendi jus in alios quandoque tranſlatum pro annua pecuniæ penſione.

I. DE nummis Patriarcharum Aquilejenſium, cuſis, & non cuſis ſeu arbitrariis, eorumque varietate, pondere, nota, & abſoluto comparatoque valore dicturus, Tabulas ego in anteceſſum profero duas, Nicolai Patriarchæ alteram, & alteram Ludovici ſucceſſoris, quibus initæ cum Monetariis conventiones de moneta Aquilejenſi cudenda exhibentur. Priores accipe ex vetuſto apographo deſumptas.

Ad Lectorem benevolum.

IN Eccleſiæ Aquilejenſis Monumentis, inter Poponis Patriarchæ præclara geſta, factam illi a Conrado Imperatore bujus nominis primo, Germaniæ Rege ſecundo, Monetam cudendi facultatem, Regio diplomate deſcripto, recenſuimus; ibique Diplomatis tenor pro modulo noſtro expoſitus vindicatusque, actumque paucis, quantum inſtituto ſatis erat, de nummis Patriarcharum, cuſis & arbitrariis, majoribus, & parvulis, quibus illi conſtabant, eorumque valore. Præ manibus erant Tabulæ duæ, juſſu Nicolai & Ludovici Turriani Patriarcharum confectæ, quæ initas cum Monetario conventiones complectuntur, ſignandæque Monetæ argenteæ pondus exhibent, & notam, & examen. Sibillæ foliis obſcuriores, candido fateor animo, mihi tunc videbantur illæ, tametſi lectæ, relectæque, & acriore

re

re mentis attentione ſemel atque iterum ac ſæpius ad examen revocatæ. Conſilium ergo incidit, inſeditque, ut easdem inter inſignis Metropolitanæ Patriarchalis Eccleſiæ monumenta, quæ vulgabam aptis commentariolis illuſtrata, prorſus præterirem: ſuppreſſasque vellem, donec ſplendidior mihi lux affulgeret, quæ difficultatum tenebras omnes diſpelleret, fugaretque. Pro data occaſione Tabulas easdem, cum venirent ſub oculos, diligentius excutiebam: cum rei nummariæ peritis, atque cum ipſis Monetariis dubia conferebam, quæ menti obverſabantur, ut germanum & vocum & ſententiarum, (ſi quidem alii probe intelligerent,) ſenſum perciperem: varieque ſubductis ratiociniis, modo hanc, modo illam veluti aptiſſimam ſequebar methodum, qua poſtea me falli, minimeque duci quo eundum erat, certo noveram. Factum denique, ut ſilice frequentius pertinaciuſque excuſſo, ignis (ut puto) proſilierit, quem optabam; veramque Monetæ in officina Aquile-

jenſi

jenſi cudendæ rationem ex dubiis ob-
ſcurisque vocibus, implicatisque loquen-
di modis, quibus ipſæ Tabulæ memo-
ratæ ſcatent, ni mea me fallat opinio,
elicuerim. Laborem noſtrum, qualiſcum-
que ille ſit, Forojulienſium Antiquita-
tum cupidis, aliisque benevolis offero
lectoribus: corrigere paratus, ſi quæ in
argumento implexo errata ſunt: ac me-
liora ſequi geſtiens, ſi quæ alius quis-
que in re nummaria peritior noverit, ac
docuerit. Vale.

IN-

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

Tabulæ duæ, altera Nicolai Patriarchæ, altera Ludovici ſucceſſoris, quæ initas de cudenda Aquilejenſi moneta conventiones continent. Monetam eamdem cudendi jus in alios quandoque translatum pro annua pecuniæ penſione. pag. 1

CAPUT II.

Facultas Poponi Patriarchæ facta a Conrado Imperatore primo, nummos argenteos cudendi, Veronenſis monetæ denariis pares, vel meliores. Denarios majores, quatuordecim parvulis conſtantes, cudebat officina Aquilejenſis, ipſosque parvulos: qui Veronenſes vocabantur. Diplomatis a Conrado dati ſenſus exponitur. 12

CA-

CAPUT III.

Communis in Aquilejenſi provincia etiam ſolidorum uſus, qui duodecim parvulis nummis conſtabant. An eos cuderet Monetaria Aquilejenſis Officina? Videntur nummi fuiſſe, in officina Marcæ Veronenſis, & alibi cuſi, ſignatique. Quid ſolidus Furlanus, & Aquilejenſis, & uſualis? 26

CAPUT IV.

Friſachenſes nummi, & Frexachenſes, Frixachi, vel etiam Frixerii. Iidem omnino cum denariis Aquilejenſibus parvulorum quatuordecim. Cur eo nomine appellati? 39

CAPUT V.

Denariorum Aquilejenſium communis valor, itemque ſolidorum in Provincia. Extraordinarius aliquando, & excedens. Communis comparatus cum hodiernæ Monetæ Venetæ ſolidis. Idemque cum mercium quantitate, quæ vendebantur & emebantur. 47

CAPUT VI.

Marca, nummus arbitrarius. Alia denariorum Aquilejenſium, alia ſolidorum: ac utraque centum & ſexaginta nummis conflata. Præter hanc communem Marcam, alia ad uſum Curiæ dicebatur: cujus valor inquiritur. 57

CAPUT VII.

Ferto, ſive Forto, nummus itidem arbitrarius, & quarta pars Marcæ. Libra denariorum, & libra ſolidorum. Marcæ hodiernæ valor. 66

CAPUT VIII.

Initæ conventiones declarantur de cudenda moneta Aquilejenſi: ac primo Marca ſeu Marcus, pondus octo unciarum. Ex una Marca conficiebantur denarii ducenti quadraginta & octo. Quatuor ſiliquas, vulgo Carati, ſingulorum pondus excedebat. Hæc nempe ad ætatem ſpectant Nicolai Patriarchæ, & Ludovici Succeſſoris. Adbibiti argenti nota expenditur. 71

CAPUT IX.

Marcus adbibitus in cuſione parvæ monetæ octo pariter uncias ponderabat Singulorum denariorum parvorum pondus, & nota argenti, ex quo illi conficiebantur, exploratur. De lucro agitur, quod Patriarchæ obveniebat, & Monetario. 85

CAPUT X.

Series denariorum Aquilejenſium, cum typis, & inſcriptionibus. Animadverſiones. Monetariæ officinæ loca. 90

DE

DE NUMMIS PATRIARCHARUM AQUILEJENSIUM *DISSERTATIO.*

CAPUT I.

Tabulæ duæ, altera Nicolai Patriarchæ, altera Ludovici ſucceſſoris, quæ initas de cudenda Aquilejenſi moneta conventiones continent. Monetam eamdem cudendi jus in alios quandoque translatum pro annua pecuniæ penſione.

I. DE nummis Patriarcharum Aquilejenſium, cuſis, & non cuſis ſeu arbitrariis, eorumque varietate, pondere, nota, & abſoluto comparatoque valore dicturus, Tabulas ego in anteceſſum profero duas, Nicolai Patriarchæ alteram, & alteram Ludovici ſucceſſoris, quibus initæ cum Monetariis conventiones de moneta Aquilejenſi cudenda exhibentur. Priores accipe ex vetuſto apographo deſumptas.

" Anno Dominicæ Nativitatis Milleſi-
„ mo Tercenteſimo quinquageſimo ſexto,
„ indictione nona, die decimaoctava Men-
„ ſis Octobris: præſentibus Venerabilibus
„ & ſapientibus viris Dominis, Fratre Gui-
„ done Abbate Monaſterii Moſacenſis, Cy-
„ no de Caſtellione Jurisperito, Joanne de
„ Monticulis Vicario in Temporalibus, ac
„ Paulino q. Magiſtri Joannis de Mutina
„ Cancellario Domini Patriarchæ infraſcri-
„ pti, teſtibus ad hæc vocatis. Reveren-
„ diſſimus in Chriſto Pater, & Dominus
„ D. Nicolaus Dei gratia Sanctæ ſedis Aqui-
„ legenſis Patriarcha, juxta morem Præ-
„ deceſſorum ſuorum, ad fabricationem &
„ conſtructionem novæ Monetæ Aquile-
„ genſis ſub ejus nomine intendens: con-
„ fiſusque de probitate & fidelitate diſcre-
„ ti & providi Viri Franciſci Bonaquiſti
„ de Florentia commorantis in Venzono,
„ de cujus induſtria & fidelitate laudabile
„ teſtimonium intellexit: ipſum Franci-
„ ſcum ſuper hujuſmodi moneta cudenda
„ & facienda Magiſtrum conſtituit & offi-
„ cialem ſuum; itaquod dictam monetam
„ cudere debeat, & cudi facere legaliter
„ & prudenter, cum modis & conditioni-
„ bus infraſcriptis. Videlicet imprimis:
„ quod ipſe Franciſcus debeat facere, ſeu
„ fieri facere in Civitate Aquilegiæ, &

„ ali-

„ alibi, ubicumque placuerit dicto Domi„
„ no Patriarchæ, monetam hujuſmodi bo„
„ nam & puram, videlicet de unciis qua-
„ tuor argenti Venetorum groſſorum, &
„ tribus quarteriis pro quolibet Marcho:
„ de qua moneta debeant viginti ſolidi, &
„ octo denarii Aquilegenſes ponderare mar-
„ chum unum: & de ipſa moneta non poſ-
„ ſit expendere, niſi de quacumque ſcoſ-
„ ſa prius fiat ſazium in pondere, & in
„ igne: quod ſazium debet eſſe de uno
„ marcho in pondere, & de uno quarterio
„ unciæ in igne. Debent enim pondere vi-
„ ginti ſolidi, & octo denarii facere mar-
„ chum unum: quod ſi eſſent denarii qua-
„ tuor magis, vel quatuor minus, appro-
„ bentur boni denarii: ſi vero fuerint
„ quatuor plus, teneatur in ſequenti ſcoſ-
„ ſa eos facere de quatuor minus, & e
„ converſo. Quod ſi aliter reperiatur mo-
„ neta, quæ facta fuerit extra talem for-
„ mam, iterato debeat in ignem mitti,
„ & iterum fundi & meliorari. Item quod
„ idem Franciſcus debeat facere, ſeu fie-
„ ri facere ſazium in igne de uno quar-
„ terio unciæ, quod eſt grana centum qua-
„ draginta quatuor: & debet reddere pro
„ quarterio de argento fino grana octua-
„ ginta duo, & dimidium. Ita tamen quod
„ ſi reddiderit de granis octuaginta & di-

„ midio, debeant approbari boni denarii:
„ & dictus Franciſcus non teneatur ad re-
„ ſtitutionem aliquam hujusmodi duorum
„ granorum deficientium. Et ſi reddide-
„ rit de minori, quam octuaginta granis
„ & dimidio, tunc debeat dicta moneta
„ iterato in ignem mitti, & meliorari.

„ Et quod dictus Dominus Patriarcha
„ teneatur deputare certos homines, qui
„ interſint ad requiſitionem dicti Fran-
„ ciſci, quando fiet ſazium de dicta mo-
„ neta: & cum fuerit approbata per ip-
„ ſos Deputatos, idem Franciſcus ſit liber
„ a præfato Domino Patriarcha, & a quo-
„ cumque ejus officiali, de hujusmodi mo-
„ neta cuſa, & approbata. Et teneatur
„ ipſe Franciſcus dare eidem Domino Pa-
„ triarchæ pro quolibet marcho denarios
„ novem dictæ Aquilegenſis monetæ, ſol-
„ vendos ipſi Domino Patriarchæ de tri-
„ bus in tribus Menſibus, incipiendo in pri-
„ ma cuſione dictæ monetæ.

„ Item quod dictus Franciſcus poſſit cu-
„ dere uſque ad mille marchos monetæ par-
„ væ: ita quod quodlibet marchum pon-
„ deret uncia una argenti Veneti; & ſint
„ in pondere pro quolibet marcho ſolidi
„ ſexaginta ſex. Quod ſi eſſent duodecim
„ denariis parvulis minus, vel duodecim
„ plus, approbentur boni denarii: ſi vero

„ duo-

„ duodecim magis, teneatur in ſequenti „ ſcoſſa eos facere de duodecim minus, & „ e converſo. Et ſi aliter reperiretur mo„ neta, quæ facta fuerit contra talem for„ mam, iterato debeat in ignem mitti, & „ iterum fundi & meliorari. Et fiet ſazium „ in igne de dimidio quarterio unius unciæ „ de granis ſeptuaginta duobus: & debeat „ reddere de argento fino grana octo, & „ duos tertios. Et cum fuerit approbata „ per dictum Dominum Patriarcham, vel „ Deputatos ab eo, dictus Franciſcus ſit „ liber & immunis de dicta moneta appro„ bata ab ipſo Domino Patriarcha, & ejus „ quocumque officiali. Et teneatur (*a*) pro „ quolibet marcho eidem Domino Patriar„ chæ dare ſolidos duos parvulorum.

„ Item quod præfatus Dominus Patriar„ cha deputet unum cuſtodem, ſive ſuper„ ſtitem, qui ſtet continue cum Magiſtris „ ipſius monetæ, ad videndum cudere eam: „ & teneat unam clavim, & dictus Fran„ ciſcus aliam loci ſeu caſſellæ, ubi ſtabunt „ ferramenta pro cuſione dictæ monetæ, „ & denarii monetati, quouſque fuerit ſa„ zium factum de dicta moneta: & tenea-

(*a*) In Tab. Ludovici Turriani: *Et non teneatur aliquid dare pro hujuſmodi parva moneta ipſi Domino Patriarchæ.*

„ tur ipſe Dominus Patriarcha dictum cu-
„ ſtodem ſeu ſuperſtitem ſalariare, & præ-
„ dictus Franciſcus eidem facere expenſas.

„ Quodque teneatur idem Dominus Pa-
„ triarcha facere proclamari ad omnem re-
„ quiſitionem dicti Franciſci, quod prædi-
„ cti denarii recipiantur in quolibet foro
„ & cambio per quemcumque, pro qua-
„ tuordecim denariis parvulis quilibet: &
„ hoc ſub pœna unius marchæ in non pa-
„ rentes, cujus pœnæ tertia pars Cameræ
„ Domini Patriarchæ applicetur, alia di-
„ cto Franciſco, & reliqua tertia pars ac-
„ cuſatori: & quod omnes officiales dicti
„ Domini Patriarchæ teneantur ſic facere
„ obſervari. Et in qualibet ſolutione cu-
„ juscumque mercationis, vel debiti te-
„ neatur quilibet recipere usque ad ſum-
„ mam decem ſolidorum denariorum par-
„ vorum; & hoc ſub pœna prædicta.

„ Item quod prædictus Dominus Patriar-
„ cha teneatur præfato Franciſco præſtare
„ domum pro eo, & ipſius familia, in qua
„ moneta cudatur & fiat, & ipſe cum
„ ejus familia valeat habitare. Item quod
„ ipſe Dominus Patriarcha teneatur ſecu-
„ rare, & ſecurum facere dictum Franci-
„ ſcum, & omnes de ejus familia per to-
„ tum diſtrictum: ita quod ipſi poſſint ſe-
„ cure cum argento, moneta, & ſuis mer-

catio-

„ cationibus ire per omnes dicti Domini Pa-
„ triarchæ civitates & loca, ſtare etiam,
„ & redire absque alio damno. Quod ſi
„ contigerit, teneatur idem Dominus Pa-
„ triarcha reſtituere de ſua Camera, ſi ali-
„ ter ablata recuperari non poſſent; dum
„ tamen ipſe Franciſcus, ſeu familiares ſui
„ a dicto Domino Patriarcha licentiam po-
„ ſtulent, ſeu a Vicario ſuo, vel aliis quos
„ ſuper hoc duxerit deputandos. Item te-
„ neatur dictus Dominus Patriarcha face-
„ re proclamari publice per totum diſtri-
„ ctum ſuum, quod nullus audeat extrahe-
„ re argentum, ſive Bolſonum de dicto di-
„ ſtrictu: & hoc ſub pœna argenti & bol-
„ ſoni; cujus pœnæ tertia pars Cameræ
„ dicti Domini Patriarchæ, & alia dicto
„ Franciſco, & reliqua accuſatori applice-
„ tur: & quod quilibet portans argen-
„ tum, ſive bolſonum prædicto Franciſco,
„ vel ad ſuam fabricam, poſſit libere ire,
„ ſtare, & redire per totum diſtrictum ejus-
„ dem Domini Patriarchæ, cum perſonis
„ & rebus ſuis, tute, & absque eo quod mo-
„ leſtari poſſit occaſione aliquarum repreſ-
„ ſaliarum, vel aliarum cauſarum; dum-
„ modo non ſint rebelles, & inimici dicti
„ Domini Patriarchæ, & Eccleſiæ Aquile-
„ genſis. Item quod dictus Franciſcus poſſit
„ & debeat cudere, & cudi facere prædictam

„ monetam hinc ad unum annum proximum, integrum & completum, hodie inchoandum.

„ Quæ quidem pacta, omnia & ſingula, præfatus Dominus Patriarcha pro ſe & Eccleſia Aquilegenſi, & dictus Franciſcus pro ſe, jurans etiam ad ſancta Dei Evangelia, rata, grata, & firma, ſolemni hinc inde ſtipulatione interveniente, habere, adimplere, & inviolabiliter obſervare promiſit, ſub pœna mille marcharum Aquilegenſis monetæ: quæ pœna exigi poſſit, ac debeat cum effectu per partem obſervantem a parte non obſervante totiens, quotiens contra veniretur, vel fieret: & pœna ſoluta, vel non, præſens nihilominus contractus obtineat plenum robur. Obligantes ſibi viciſſim, unus alteri, videlicet dictus Dominus Patriarcha eidem Franciſco omnia bona ſua, & ſuæ Aquilegenſis Eccleſiæ; & ipſe Franciſcus ei omnia bona ſua, mobilia & immobilia, præſentia & futura. Renunciantes omni legis, & conſuetudinis, ac juris tam canonici, quam civilis auxilio, per quod poſſent contra prædicta ſe defendere, vel tueri. In quorum omnium teſtimonium prædictus Dominus Patriarcha mandavit, præſens inſtrumentum confici per me Notarium infraſcriptum, & ſui

ſigilli

„ ſigilli appenſione muniri. Actum Utini „ in Palatio Patriarchali....

Similes ævo ſuperiore Tabulas confectas, quæ perierunt, vel in forulis archivorum latent, nullus dubito. Similes vero poſt elapſum triennium, Ludovici Turriani juſſu ſcriptæ, præſto ſunt: queis ejusdem Franciſci opera in cudenda moneta Aquilejenſi, initis eisdem conventionibus, comparatur. Priora verba ſunt hæc: " In chriſti „ nomine Amen. Anno Nativitatis ejusdem M.CCC.LIX. Indictione duodecima, die decimanona Menſis Octobris: „ præſentibus Nobilibus & circumſpectis „ Viris Dominis, Carlevario, & Caſtrono „ dicto Panceria, de la Turre, Joanne de „ Monticulis Jurisutriusque perito Vicario „ in Temporalibus infraſcripti Domini Patriarchæ, & aliis. Reverendiſſimus in „ Chriſto Pater & Dominus D. Ludovicus „ Dei gratia Sanctæ Sedis Aquilegenſis Patriarcha, juxta morem ſuorum Prædeceſſorum Patriarcharum, ad fabricationem „ & conſtructionem novæ Monetæ Aquilegenſis ſub nomine ejus diligenter intendens; confiſusque de probitate, induſtria, & fidelitate diſcreti & providi Viri „ Franciſci Bonaquiſti de Florentia, commorantis in Venzono, de quibus eidem „ Domino Patriarchæ teſtimonium laudabile

„ bile perhibetur: eundem Franciſcum ſu-
„ per hujuſmodi moneta cudenda & facien-
„ da Magiſtrum conſtituit, & officialem
„ ſuum, ita quod dictam monetam cudere
„ debeat, & cudi facere legaliter ac fideli-
„ ter, cum pactis, modis, & conditioni-
„ bus infraſcriptis. In primis videlicet,
„ (*ut in ſuperioribus Nicolai Patriarchæ ta-*
„ *bulis.*) Actum in Caſtro Utini in Came-
„ ra prædicti Domini Patriarchæ. Ego Pau-
„ lus q. Magiſtri Joannis de Mutina publi-
„ cus ſacræ Imperialis aulæ Notarius, &
„ prædicti Domini Patriarchæ ſcriba præ-
„ dictis interfui, & ea de mandato ejus-
„ dem Domini Patriarchæ ſcripſi, & pu-
„ blicavi rogatus. „

Joannis de Monticulis, in jure peritiſſimi, qui in utrisque allatis Tabulis teſtis vocatus comparet, elogium texit Joſephus Capodalius in ſua Utini Civitate illuſtrata; eodemque in loco *Cini de Caſtellione*, qui prioribus in Tabulis teſtis adeſt, vicaria in Civitatibus Tridenti, Belluni, Feltriæ, Ludovici Bavari Imperatoris nomine, poteſtate perfuncti, mentionem ingerit: ejusque præfecturam ad annum 1340. refert Pilonus in Hiſtoriæ Bellunenſis libro quarto. Apud eundem Capodalium laudes proſtant *Carlevarii*, e gente Turriana viri celeberrimi: ad ipſamque ſpectabat *Caſtonus*, aut

Ca-

Caſtronus, ab eo, qui eodem vocatus nomine Sedem Aquilejenſem Patriarchalem rexit, diverſus.

II. Neque ſolum Monetariorum opera ad cudendam in Provincia monetam utebantur Patriarchæ: factum etiam quandoque, ut extra Provinciam ſignarentur nummi Aquilejenſes, ipſo jure ad tempus pro certa pecuniarum ſingulis annis ſolvenda ſumma in alios translato, Alexandri IV. Summi Pontificis litteræ ad Gregorium de Montelongo datæ rem patefaciunt. " Alexander Papa IIII.
„ G. Aquilegenſi electo. Sicut petitio tua
„ nobis expoſita continet: jus cudendi mo-
„ netam, quod ad te in Patriarchatu Aqui-
„ legenſi pertinet, Matthæo dicto Tervifin,
„ Johanni & Marino Zorzani, & Nicolao
„ Venerio, civibus Venetiarum, usque ad
„ duos annos, de conſenſu Aquilegenſis
„ Capituli, conceſſiſti pro certa pecuniæ
„ quantitate, prout in Inſtrumento publi-
„ co confecto, exinde tuo & ipſius Capituli
„ ſigillis ſignato plenius dicitur contineri.
„ Nos itaque tuis ſupplicationibus inclina-
„ ti, quod ſuper hoc provide factum eſt,
„ ratum & gratum habentes, id auctorita-
„ te Apoſtolica confirmamus, & præſentis
„ ſcripti patrocinio communimus. Nulli
„ ergo .... noſtræ confirmationis..... Da-
„ tum Neapoli V. Nonas Maii anno primo: „

(æræ

(æræ vulgaris 1255.) Quo ſcilicet anno, ac Menſe Majo, dieque tertia, nondum Neapoli, ubi electus fuit, diſceſſerat Pontifex. Similem juris monetam Aquilejenſem cudendi translationem non hac vice tantum, ſed alias, ac ſuperiore tempore, a Patriarchis factam, conjectaverim ego: conjecturæque argumenta inferius dabo.

CAPUT II.

Facultas Poponi Patriarchæ facta a Conrado Imperatore primo, nummos argenteos cudendi, Veronenſis monetæ denariis pares, vel meliores. Denarios majores, quatuordecim parvulis conſtantes, cudebat officina Aquilejenſis, ipſosque parvulos: qui Veronenſes vocabantur. Diplomatis a Conrado dati ſenſus exponitur.

I. MOnetæ noſtræ Aquilejenſis conditionem rationemque diligentiore indagine ut exploremus, verba referenda ſunt Diplomatis, quo Conradus Rex Germaniæ, hujus nominis ſecundus, & Imperator primus, anno 1028. fecit Poponi Patriar-

triarchæ percutiendæ monetæ facultatem.
„ Conradus Dei gratia Romanorum Augu-
„ ſtus. Ex noſtrorum anteceſſorum conſti-
„ tuto didicimus, noſtri eſſe juris, ſanctæ
„ Matris Eccleſiæ res pro viribus augere,
„ & auctas pacificare. Quapropter volu-
„ mus & optamus, ut notum ſit omnibus
„ Sanctæ Dei Eccleſiæ utrisque fidelibus:
„ quomodo nos, interventu noſtræ dilectæ
„ jugalis Gislæ, & Henrici Regis dilectiſ-
„ ſimi noſtri filii, necnon & Arabonis Mo-
„ guntienſis Archiepiſcopi, & dilecti noſtri
„ Brunonis nepotis Cancellarii, atque A-
„ dalberonis Ducis, donamus, atque no-
„ ſtra imperiali poteſtate concedimus, pro-
„ ut juſte & legaliter poſſumus, Sanctæ
„ Aquilegenſi Eccleſiæ, & Poponi Patriar-
„ chæ, qui ibidem Domino videtur deſer-
„ vire, licentiam Monetam publicam in-
„ fra Civitatem Aquilejæ faciendi. Igitur
„ denarios ipſius Monetæ ex puro argento
„ firmiter præcipimus fieri, & Veronenſis
„ monetæ denariis æquiparari, niſi præno-
„ minatus Patriarcha ſua ſpontanea volun-
„ tate velit meliorare. Habeantque licen-
„ tiam omnes Regni noſtri negotiatores,
„ in qualibet venali merce ipſos denarios
„ accipere, ſi tamen fuerint ſimplices falſi-
„ tate. Quod ut verius credatur, & ab
„ omnibus diligentius obſervetur, hanc no-

ſtræ

„ ſtræ conceſſionis paginam inde ſcriptam „ manu propria roborantes, ſigilli noſtri „ impreſſione juſſimus inſigniri. Signum „ Conradi inviƈtiſſimi Romanorum Impe„ ratoris Auguſti. Bruno Cancellarius Sa„ cri Palatii vice Arabonis Archiepiſcopi „ & Archicancellarii recognovi. Data an„ no Dominicæ Incarnationis MXXVIII. „ Indiƈtione XI. III. idus Septembris, an„ no Conradi Regnantis quarto, Imperii „ vero ſecundo, ejusdemque Imperatoris „ filii Henrici Regis anno primo. Aƈtum „ Immideshirton feliciter. „

Diploma non vidit Doƈtiſſimus Muratorius, qui inter Diſſertationes Italicas Medii ævi Diſſert. XXVII. *de Moneta*, verbo *Aquileja*, ſic habet: *Poſt ejus* (Aquilejæ) *miſerabile excidium, nullum ibi per multa ſecula veſtigium officinæ Monetariæ fuit. Patriarchis demum Aquilejenſibus, utpote qui ampliſſimæ regioni dominabantur, collata eſt eadem prærogativa a Friderico II. Auguſto. An autea argentum Patriarchæ ſignarint, ignotum mihi eſt: ſaltem ab eo tempore argentei nummi viſuntur ad eorum nutum cuſi.* An diploma dederit Fridericus II. quo fieret Volchero Patriarchæ, cujus nummi ac ſucceſſorum ſervantur in Muſæis, argentum ſignandi facultas, incompertum mihi: collatam vero hanc Poponi prærogativam a

Con-

Conrado Rege ſecundo, Imperatore hujus nominis primo, nullus ego dubitaverim. Hac de re plura diſſeruimus in Monumentis Eccleſiæ Aquilejenſis Capite LIV. n. V. Quæ ſequuntur, rurſum accipe, non pauca, nec inutilia.

Vitia quidem, Librariorum oſcitantia, irrepſerunt aliqua in apographum, quod ſuperius deſcriptum eſt: cætera ſibi conſtant omnia. *Conradus* dicitur *Dei gratia Romanorum Auguſtus*: at legendum genuina diplomata jubent, *Cunradus*, vel *Chuonradus divina favente clementia*, vel *gratia Romanorum Imperator Auguſtus*. Frequentius *interventu dilectæ jugalis*, ſeu *conſortis Giſlæ* exhibent ſincera alia: ſed *Imperatricis* titulum addunt, utpote quæ nomen iſtud & conſecrationem Romæ cum viro ſuo Conrado acceperit anno 1027. die ſancto Paſchæ, 26. Martii. Poponi favet, proque eo intervenit *Henricus Rex dilectiſſimus filius*, ut alia quoque diplomata produnt: quem ſcilicet undecim annos natum Conradus pater in regalem apicem anno 1028. in Paſchate die 14. Aprilis, apud Aquisgrani palatium ſublimari fecerat. Preces addunt *Moguntinus Archiepiſcopus*, & *Bruno Cancellarius*: quod in aliis ejusdem Conradi diplomatibus frequentius obſervare contingit. *Adalbero* demum *Dux* adeſt: ille nempe,

pe, qui Carinthiæ Ducatum adminiſtrabat, diſſidia fovit cum Popone Patriarcha, ac pacem iniit anno 1027. Conſule laudata Monumenta Eccleſiæ Aquilejenſis Capite LIV. num. II. & III.

Illa verba, *ſignum Conradi inviƈtiſſimi Romanorum Imperatoris Auguſti*, ſincera ac genuina ſunt: ac unus fortaſſe deeſt *Domni* titulus. *Archicancellarius* occurrit *Arabo*, vel potius *Aribo*, Archiepiſcopus Moguntinus: ſunt vero diplomata, in quibus *Archiepiſcopus* duntaxat appellatur, & *Archicancellarius*: alia proſtant, quæ addunt *Maguntinum*. Frequentius *Bruno Cancellarius* diƈtus legitur: ſed *Brunonem* etiam *Sacri Palatii Cancellarium*, raro licet tum temporis ſtylo, in Diplomatibus occurrere, animadvertit Abbas Gottvvicenſis in Prodromo ad Chronicon Gottvvicenſe, diplomate in exemplum adduƈto, quod in Bullarii Caſſinenſis Tomo II. habetur. Diploma addo ego, quod Ughellus recenſet in Epiſcopis Novarienſibus. Quis fuerit *Bruno* iſte, ignorare ſe fatetur Doƈtiſſimus idem Abbas Gottvvicenſis: an lucem aliquam afferat diploma noſtrum, quod ipſum exhibet Conradi Regis & Imperatoris *nepotem*? Hunc vero jam ab anno 1028. fungi munere ſuo cœpiſſe, Diplomata docent. Recenſitum ab Ughello in Epiſcopis Novarienſibus affero;

Bru-

Bruno Cancell. Sacri Palatii vice Arribonis Archiep. & Archicancell. recognovit. Dat. anno Dominicæ Incarnationis 1028. *anno vero Regni Conradi* 4. *Imperii autem* 2. *ejusdem Imperatoris filii Henrici primo, indictione* 11. *Actum in Palatio Aquisgrani*. Menſis deſideratur, ac dies ejusdem.

Recognoſcentem Brunonem diplomata, quæ ad res italicas pertinent, nos ipſa diplomata docent. Cur ergo non agit ipſe vices Archiepiſcopi Colonienſis, cujus in eisdem rebus italicis munus erat? Difficultatem elidit omnem laudatus Abbas Gottvvicenſis, qui ſapienter animadvertit, Archiepiſcopos Moguntinos *italici* quoque *Archicancellariatus* munus, utpote *Archicancellarios universſales*, frequentius obiiſſe: quod plurium diplomatum exemplis evincit.

Diploma *datum*, ac *data* diplomatis conceſſio, ut in noſtro legitur, perinde ſe habent: ac utriusque formulæ præſto cuique ſunt exempla. Ad chronologiam demum quod attinet, eadem eſt ac in diplomate ſuperius memorato ad Petrum Novarienſem Epiſcopum: Menſis tamen additur *Septembris*, ac dies *tertia ante idus*, ſeu dies undecima ejusdem Menſis. Conradi *Imperatoris*, & Henrici filii *Regis* anni, ſcilicet *ſecundus*, & *primus*, optime cohærent cum anno vulgaris ætæ 1028. & undecima indictione.

Locum etiam haberet indictio XII. a Kalendis Septembris incepta. At regnum ipſe Conradus *anno* 1024. *6. idus Septembris*, ſeu die octava, auſpicatus fuerat: undè *die 3. idus Septembris*, ſeu die undecima, anno 1028. jam cœperat quintus Conradi regnantis annus. Aut ergo in Diplomate noſtro, annus regni *quintus*, non *quartus* legebatur: aut tribus tantum illis diebus, qui ſupra completum quartum Regni annum excurrebant, non computatis, quartum annum regnantis Conradi numeraverit minus attentus Cancellarius. Locus denique *Immideshirten* nondum mihi notus.

Conlata ſi fuerit, inquies, Poponi Patriarchæ argentum ſignandi facultas, cur Aquilejenſes cuſos nummos videre non liceat ante Volcherum, qui anno 1204. in Sedem Patriarchalem conſcendit? Argenteum ſervant Muſæa nummum, cujus pars una ſedentem Epiſcopum exhibet, manu dextera pedum Epiſcopale, librum ſiniſtra tenentem, cum epigraphe circum inſcripta, AQ/LEGIA P. viſiturque parte in altera ædificium arcubus quatuor ſuperſtructum cum duabus turribus, ac media inter illas Crux. (Vide Tabulam I. n. 1.) An ſigla illa P. ſignificet *Poponem*, vel *Peregrinum* primum, vel alterum; an potius univerſim *Patriarcham*, non ita facile dixerim.

xerim.

xerim. Satis mihi fuerit, ſi animadvertero, nummum prædictum ſine dubio Aquilejenſem eſſe, ipſumque cuſum ſignatumque ante Volcherum, pro ea ſcilicet, quam ſignandi argentum contulit Conradus Imperator facultatem *Poponi Patriarchæ, & Sanctæ Aquilegenſi Ecclesiæ*. Apud Venetos primus Henricus Dandulus, qui Rempublicam anno 1192. adminiſtrare cœpit, nomen ſuum, una littera initiali poſita, nummis impoſuiſſe dicitur; ob eamque non expreſſi nominis rationem vix ullos videre licet certos compertosque Venetorum nummos, quos ævo ſuperiore cuſos vetuſtæ produnt chartæ. Quidni hunc imitatus morem fuerit Peregrinus II. qui Aquilejenſes infulas anno 1195. obtinuit, ſuumque nomen littera initiali P. indicari voluerit in nummis? Conjecturis finis eſto. Miratio porro ſubeat nulla, nummos iſtos, quos ante Volcherum cuderit Officina monetaria Aquilejenſis, utpote ſiglis obſcuris notatos, vel etiam Patriarcharum nomine deſtitutos, inſuper habitos fuiſſe, ac igne fuſos ut in alios mutarentur, atque deperditos deletosque: aut ſi quos adhuc effodi, & adinveniri contingat, ob eamdem rationem veluti certos Aquilejenſes cognoſci, & haberi non poſſe. Nummum expende in eadem Tabula I. num. 2. poſitum. Typus ejus,

& fabricæ ratio haud levem præferunt ſimilitudinem cum ſuperius allato, ipſisque cum Volcheri nummis, ut ex eadem omnes prodiiſſe officina videantur. Rem ego in medio relinquo. Aquilejenſium certe explorata ſeries a Volchero incipit, duciturque ad Patriarcharum poſtremum, Ludovicum Techium, quam infra dabimus integram.

II. Tum vero qui nummi hujusmodi reperiuntur in Muſæis, tum allatæ Nicolai & Ludovici Patriarcharum tabulæ, & vetuſtæ chartæ innumeræ docent, ac evincunt, cudi in Officina Monetaria Aquilejenſi conſueviſſe nummos majores, minoresque argenteos: ac iſtos paſſim appellatos *denarios parvulos*, ac *parvulos* abſolute: illosque, *denarios*, & *denarios Aquilejenſes*, ſeu *monetæ Aquilejenſis*, quatuordecim parvulis conſtantes: ac parvulos demum frequentius dictos *Veronenſes*.

Chartarum certa fide, quæ adſero, luculentiſſime confirmantur. Ex tabulis in Archivo Forojulienſium Fratrum Prædicatorum adſervatis, profero verba, quæ ſequuntur. Anno 1252. *indictione decima, die nono exeunte Septembri.... pro pretio trecentarum librarum Veronenſium parvulorum*: 1256. *indictione quartadecima, die XII. intrante Madio.... pretio & foro trium Marcharum denariorum Aquilegenſis Monetæ*. 1260. in-

indictione tertia, die tertio intrante Januario .... quadraginta ſex denarios Aquileg. monetæ.

Plurima præſtat documenta Archivum inſignis Capituli Forojulienſis. Quæ ſequuntur accipe. Anno 1214. *denarios Aquil. monetæ*. 1216. *Denarios Aquil.* 1254. *pretio unius Marchæ, & duodecim librarum & mediæ denariorum Aquilegenſis monetæ.* 1276. *Quingentos & octoginta tres Fortones, viginti unum denarios, & octo Veronenſes, ad monetam Aquilegiæ computato denario Aquilegenſi pro quatuordecim Veronenſibus* 1288. *Marchas denariorum Aquileg.* 1293. *Centum librarum Veronenſium parvulorum.* 1299. *Viginti duorum denariorum Aquilegenſis monetæ.* 1377. *Veronenſes parvulos viginti tres.*

Autographus *liber* ſervatur *Rationum Reverendiſſimi in chriſto Patris & Domini Domini Ludovici, Dei gratia Sedis Aquilegenſis digniſſimi Patriarchæ, qui nominatus eſt, Clarum me fac*: quem olim ſumma Jo. Joſephi Liruti humanitate commodatum legimus, & expendimus: deque ipſo delibavimus plura, ad argumentum quod illuſtramus aptiſſima. Pauca profero ſic in eo poſita ratiocinia. Anno 1360. *Recepit Dominus Ambroſius de la Turre Theſaurarius a Joanne de Falcis.... libras Veronenſium ducentas..... A dicto Domino Phebu-*

ſine Marchas denariorum Aquilegenſium ducentum quatuordecim, denarios quadraginta quinque, pizzulos (ſeu parvulos) *decem*... *A Manfredo familiari Domini Guecellonis ſuper ſolutione dictæ Gaſtaldiæ libras parvorum centum quadraginta novem*.... *A dictis Dominis Pertoldo & Pileo de Murucio libras Veronenſium centum*. Anno 1361. *Recepit Dominus noſter Patriarcha a Dominis Pertholdo & Pileo fratribus de Muruccio Marchas denariorum centum quadraginta, & denarios quadraginta quinque, pizzulos ſex*. Paria paſſim occurrunt plurima, quibus in recenſendis diutius immorari non vacat.

In ipſis Ludovici Turriani anno 1359. & Nicolai anno 1356. confectis Tabulis, nummos argenteos in officina Monetaria Aquilejenſi cuſos *denarios Aquilegenſes* appellatos, & *denarios* legimus, qui recipi debeant *in quolibet foro & cambio per quemcumque, pro quatuordecim denariis parvulis quilibet*: ipſosque *denarios parvulos*, & *denarios parvos* memoratos habes, qui & *moneta parva* appellantur. *Marcam* in ſuperioribus monumentis cum legis, & *Fortones*; nummum intellige non cuſum, neque ſignatum, ſed idealem, & arbitrarium. Denariis Aquilejenſibus centum & ſexaginta conſtabat Marca, & quarta pars Marcæ erat Forto: qua de re ampliora damus Capite VI. & VII.

III.

III. Iterum ſub oculos modo ſubjicere præſtat Diplomatis a Conrado dati verba, ut legitimo ea ſenſu declarentur. Videlicet: *igitur denarios ipſius monetæ ex puro argento firmiter præcipimus fieri, & Veronenſis monetæ denariis æquiparari, niſi prænominatus Patriarcha ſua ſpontanea voluntate velit meliorare*. Apud Duçangium in Gloſſario ad Scriptores mediæ & infimæ latinitatis, vox *denarii* adhibita reperitur, tum pro nummo cuſo duodecim numulis conſtante, quem *Solidum* vocabant: tum pro ipſo nummulo, duodecima ſolidi parte. Factum vero, ut frequentiore uſu majores nummi appellarentur *ſolidi*, ac *denarii* vocarentur minores, quibus illi conſtabant. Rem certiſſimam ac perſpicuam, quam obviæ Tabulæ apud ſcriptores, & Archivorum chartæ teſtantur, amplioribus piget verbis illuſtrare.

Utroque ſenſu accipi debent *Denarii* in Diplomate Conradi, tum pro ſolidis duodecim nummulorum, tum pro nummulo duodecima ſolidorum parte. Atqui facultas Poponi & Succeſſoribus facta fuit, ut argenteos denarios cuderent, vel *monetæ Veronenſis denariis æquiparatos*, vel etiam *ſi velint meliores*. Pro facultate ſibi data cudi juſſerunt Patriarchæ nummulos argenteos, Veronenſibus pares, qui & communi in Provincia vocabulo dicebantur *Veronenſes*; itemque

que ſignari nummos fecere, qui *ſolidis* majores eſſent, melioresque; cum illi duodecim nummulis, quatuordecim iſti conſtarent. In Tabulis Nicolai & Ludovici de utraque moneta, magna, & parva, cudenda agitur: indiciturque, ut *denarii* majores *recipiantur in quolibet foro & cambio per quemcumque, pro quatuordecim denariis parvulis quilibet*. Verba illa Tabularum anni 1276. non prætereo, utpote aptiſſima: nempe, *quingentas & octoginta tres Fortones, viginti unum denarios, & octo Veronenſes, ad monetam Aquilejæ computato denario Aquilejenſi pro quatuordecim Veronenſibus*. Addo litteras Zenobii de Giaceto Monetarii, Antonii Patriarchæ nomine, ad Joannem de Rabata Goritienſem Capitaneum anno 1399. datas, quas integras infra dabo, quibus indicitur: *ſingulum denarium* novæ monetæ Aquilejenſis *pro quatuordecim parvulis* recipi debere, *& ſolidum pro duodecim parvulis*.

Itaque ſolidos duodecim parvulorum cudebat officina Monetaria Veronenſis: nummosque, pariter *ſolidos* dictos, paris ponderis & valoris, ſignabant aliarum Civitatum officinæ in Marca Veronenſi. Henricus, Conradi filius, poteſtatem Bernardo Patavino Epiſcopo fecit, *Monetam faciendi ſecundum pondus Veronenſis Monetæ*. Tabulæ proſtant apud Rerum Patavinarum Scriptores,

res, quas pluribus vitiis expurgatas vulgavit demum Doctiſſimus Joannes Brunatius, de Re Nummaria Patavinorum edita anno 1744. Diſſertatione, Capite II. Hinc nummuli in his locis cudebantur, quos *denarios* appellabant, & *parvulos*: ſimulque majores nummi, dicti *ſolidi*, duodecim denariis conſtantes. At majore nummo apud Aquilejenſes parte ſeptima aucto, ad quatuordecim usque nummulos, mutata quodammodo fuere nomina apud illos. Nummos argenteos, quatuordecim nummulis conſtantes, vocabant *denarios*, & *denarios Aquilejenſes*: ipſique nummuli, alibi *denarii* dicti, *Veronenſes* appellati ſunt, & *parvuli*, & *pizzuli*. Nihil dictum, quod jam allata monumenta non confirment ampliſſime: ſed adhuc infra latiore calamo agendum.

CA-

CAPUT III.

Communis in Aquilejenſi provincia etiam ſolidorum uſus, qui duodecim parvulis nummis conſtabant. An eos cuderet Monetaria Aquilejenſis Officina? Videntur nummi fuiſſe, in officinis Marcæ Veronenſis, & alibi cuſi, ſignatique. Quid ſolidus Furlanus, & Aquilejenſis, & uſualis?

I. FRequentiſſimum *ſolidorum*, qui duodecim nummos parvulos *Veronenſes* valore & pretio æquabant, in Aquilejenſi provincia uſum in venditionibus, emptionibusque, ſolutionibus æris alieni, aliiſque commerciorum ſpeciebus, patefaciunt innumera, quæ in publicis privatiſque Tabulariis adſervantur monumenta. Indubiam rem compertamque paucis in medium prolatis liceat confirmare. In allatis Zenobii de Giaceto litteris indictum legimus: ut *ſinguli denarii* Aquilejenſes *pro quatuordecim parvulis* recipiantur, & *ſolidus pro duodecim parvulis*.

Ex Forojulienſibus Archivis inſignis Capituli

pituli Canonicorum, ac Fratrum Ordinis Prædicatorum, hæc promo pauciſſima, & profero. Anno 1252. *pro pretio trecentarum librarum Veroneņſium parvulorum*. 1299. *quinque ſolidi Veronenſium parvulorum*. 1417. *Cenſum livellarium duarum marcharum, unius videlicet denariorum novorum Monetæ Aquilegenſis, & alterius ſolidorum*. 1418. *Marchas denariorum quatuor, & quadraginta duas Marchas ſolidorum*. Ad ſeculum ſuperius quartumdecimum ſpectat laudatus *Rationum Ludovici Patriarchæ liber, qui nominatus eſt, clarum me fac*; in eoque plurima proſtant rei, qua de agimus, documenta. V. g. *Marchas denariorum decem & octo, denarios viginti, & ſolidos duos .... Libras parvorum centum quadraginta novem, & ſoldos ſex ..... Marchas ſoldorum quatuor, & mediam .... Marcham unam ſoldorum, & ſoldos triginta duos*. His demum ratiocinia addo, quæ marcas ſolidorum, quæ ſolvebantur, redactas exhibent ad Marcas denariorum Aquilejenſium, quos parte ſeptima ſolidis majores jam adnotavimus. V. g. *Marchas ſoldorum triginta: capiunt Marchas* XXV. $\frac{1}{2}$. *denarios* XXXIII. *piz.* IIII..... *Marchas ſoldorum triginta ſeptem, quæ capiunt Marchas denariorum* XXXI. $\frac{1}{2}$. *denarios* XXXIIII. *piz.* IIII. Hiſce de ratiociniis, monetarumque æquationibus diligentiore opera inferius agendum.

II.

II. An vero hujusmodi ſolidos, quorum uſus in Provincia frequentiſſimus erat in commerciis, officina monetaria Aquilejenſis cuderet, quæſtio eſt. Ajentem partem evincere videntur verba Diplomatis, quo Conradus Imperator facultatem Poponi Patriarchæ fecit, *faciendi denarios* argenteos, eosque *Veronenſis monetæ denariis*, ideſt ſolidis, *æquiparandi*, *niſi prænominatus Patriarcha*, *ſua ſpontanea voluntate velit meliorare*. Quo loco tum facultas data eſt, ſignandi denarios pares Veronenſibus: tum arbitrium conceſſum, meliores majoreſque cudendi. Cur ergo, ſicut arbitrio, ita poteſtate ſibi facta uſi non fuerint Patriarchæ?

Argumentum ſuppeditant, quo res eadem evinci videtur, citatæ litteræ Zenobii de Giaceto. Primus eas in lucem protulit Juſtus Fontaninus, poſtea Archiepiſcopus Ancyranus, in libello italice edito *Delle Masnade*. Integras refero. " Nobili Viro
„ Johanni de Rabatta, honorabili Capita-
„ neo Goritiæ Majori, & amico chariſſi-
„ mo, Zanobius Monetarius de Giaceto de
„ Florentia, Utini habitans, cum recom-
„ mendatione. Noveritis, Reverendiſſi-
„ mum Dominum D. Antonium (Cajeta-
„ num) Patriarcham Aquilegenſem modo
„ noviter mutaſſe monetam: & ipſius mo-
„ netæ regalia, debenda Magnificis Domi-

nis

„ nis Comitibus Goritianis Dominis ve-
„ ſtris, idem Dominus Patriarcha mittit
„ præſentium per latorem de dicta moneta
„ nova, modo noviter mutata: videlicet
„ denarios novos ex dicta moneta, aſcen-
„ dentes ad ſummam centum librarum ſo-
„ lidorum, quæ debentur præfatis Dominis
„ Comitibus pro eorum regalia, quando
„ mutatur moneta. Quare vos precibus
„ inſtantiſſimis, quibus poſſum rogo, qua-
„ tenus velitis in Goritia, & in aliis locis
„ præfatorum Dominorum Comitum exi-
„ ſtentibus ad has partes, dictam monetam
„ modo noviter mutatam facere proclama-
„ re: videlicet, quod unusquisque habita-
„ tor, & ſubditus dictorum locorum præ-
„ fatorum Dominorum Comitum recipere
„ dictam monetam debeat; videlicet ſin-
„ gulum denarium pro quatuordecim par-
„ vulis, & ſolidum pro duodecim parvulis,
„ ſub aliqua certa pœna exigenda a quoli-
„ bet contrafaciente, ſecundum quod no-
„ bis videbitur. Datum Utini 14. Aprilis,
„ indictione ſeptima: „ (anno *Chriſti* 1399.)
Ubi luculentiora adhiberi verba non potuiſ-
ſe videntur, quæ enunciarent, Monetam
novam, ſeu nuper cuſam in officina Mone-
taria Aquilejenſi, tam denarios quatuorde-
cim parvulorum complexam eſſe, quam ſo-
lidos parvulis duodecim conſtantes.

Acce-

Accedunt Tabulæ, quas Humaniſſimus Liruttus tradidit, *venditionis cujusdam domus in Glemona, anno* 1386. *Indictione* 9. *die* 5. *Novembris*; in quibus ita pretium enunciatur: *pro pretio & foro Marchar. Sold. Furlanorum* XVII. *&* *Sold.* XX. Solidorum marcas heic habes, ſolidosque vocatos *Furlanos*. Cur ita? Plana & obvia ratio videtur, quod in Provincia Forijulii cuderet eos officina Monetaria Patriarcharum. Hinc *Furlani* dicti fuerint, ut a Patavinis diſtinguerentur, a Veronenſibus, aliarumque civitatum nummis, aut ſolidis.

III. Opinioni huic, quam argumentis haud leve momentum præſeferentibus communivimus, graviſſimæ adverſantur difficultates. Plurimos quidem nummos argenteos, parvulos, & majores, a Volcheri Patriarchæ ætate ad finem usque dominationis Patriarchalis, effoſſos ac inventos Muſæa eruditorum ſervant; quin in majoribus illis ullum deprehendi ſignum certum, ac ſtabile, cunctisque obvium queat, quod denarios Aquilejenſes diſtinguat a ſolidis: habenturque illi omnes pro denariis. An ſolidos æque, ac denarios cuderit Monetaria Patriarcharum officina; iſtosque contingat in dies detegi plures, nunquam illos?

In allatis Nicolai, & Ludovici Tabulis, quibus cudenda moneta indicitur, deque cu-

cudendæ ipſius Monetæ ratione pacta continentur, unus occurrit denarius major quatuordecim parvulorum: nullaque nummi, aut ſolidi mentio, qui *duodecim* conſtaret nummulis. Clariſſima verba ſunt: *quodque teneatur idem Dominus Patriarcha facere proclamari ad omnem requiſitionem dicti Franciſci* (Monetarii,) *quod prædicti denarii recipiantur in quolibet foro & cambio per quemcumque, pro quatuordecim denariis parvulis quilibet.*

Novæ Monetæ ſub Raimundo Patriarcha fabricam memorat Julianus in Chronico Forojulienſi ad An. 1274. & ad An. 1277. memoratque cuſos denarios, quatuordecim & ſexdecim nummulis conſtantes: de ſolidis, qui duodecim nummulos æquarent, ne verbulum quidem habet. Ad annum poſteriorem ſic ait: " Die VII. intrante Martio, mutata eſt moneta, quæ habebat Patriarchæ (Raimundi) imaginem interius, & exterius turrim, quæ valuerat XIV. *Veronenſes*, in monetam valentem, ſeu poſitam XVI. *Veronenſes*, habentem interius imaginem Sanctæ Mariæ cum Filio, & exterius Aquilegia. Item eodem anno, die VII. intrante Aprili, fuit proclamatum ex parte Patriarchæ: quod ex tunc daretur tantum pro *quatuordecim Veronenſibus* & illa nova; quæ tunc cur-

rebat

„ rebat, differens a priori in duabus Cruci-
„ bus parvulis interius & exterius. „ Mirum, Chroniſtam data opera agentem de nova moneta, in officina Aquilejenſi cuſa, denarios memorare quatuordecim parvulorum, ſolidos præterire, ſi &. ipſi in eadem Aquilejenſi officina ſignarentur!

Præſto ſunt aliæ Tabulæ, extremo dominationis Patriarchalis tempore confectæ, quæ rem eamdem confirmant. “ Innoteſcat
„ unicuique perſonæ, qualiter cum hoc....
„ ad honorem & reverentiam omnipoten-
„ tis Dei, & ſuæ glorioſæ Genetricis Ma-
„ riæ, ac pro fructu & communi utilita-
„ te totius Patriæ Forijulii: illuſtris Prin-
„ ceps, & Reverendiſſimus Dominus no-
„ ſter D. Ludovicus Dux de Dech, & San-
„ ctæ Sedis Aquilegenſis digniſſimus Pa-
„ triarcha, noviſſime ordinaverit, & fie-
„ ri fecerit monetam novam, videlicet
„ *denarios* ſecundum antiquam conſuetudi-
„ nem antiquorum Dominorum Patriar-
„ charum, & bonorum Paſtorum & Re-
„ ctorum dictæ Sanctæ Sedis Aquilegen-
„ ſis, necnon ſecundum antiquum ſtylum
„ & ordinem uſitatum in dicta Patria.
„ Et nunc dicta Moneta fuit ſazata, &
„ approbata hodierna die per Magiſtrum
„ ad id ſpecialiter deputatum: quæ repu-
„ putatur eſſe boni ponderis, & finæ li-

„ gæ

„ gæ argenti : ideo pro parte dicti Reve„ rendiſſimi Domini noſtri Domini Pa„ triarchæ, ego Dominicus præco mando „ unicuique perſonæ, vicinæ, & forenſi, „ ut debeat recipere & expendere de dicta „ moneta pro *denariis*, in ratione pro ſin„ gulo *parvulorum quatuordecim*, per totam „ dictam Patriam. Scientes, quod quicum„ que contra faciens huic proclamationi, „ pro ſingula vice qua contrafecerit, in„ currat & cadat in pœnam 100. librarum „ *denariorum*, applicandarum Cameræ Pa„ triarchali. Quæ pœna nullatenus remit„ tetur eidem ſic contra facienti. Dat. Uti„ ni, die Sabbati 26. Martii 1413. Indi„ ctione 6. „ Cuſam ſignatamque *novam* Aquilejenſem *monetam* habes: *videlicet denarios ſecundum antiquam conſuetudinem*, minime ſolidos. Ejusdem monetæ valorem publice præco denunciat, jubetque recipi debere & expendi *denarios*, non ſolidos. Valor demum nummorum conſtituitur *in ratione parvulorum quatuordecim pro ſingulo*, nulla ſolidorum ingeſta mentione, qui duodecim parvulos valerent. Hæc mihi ferme peremptoria videntur.

Quid? quod in ea nummorum largitione, quæ pro munere quodam, cum nova moneta Aquilejenſis cuderetur, fieri Comitibus de Goritia conſueverat, nummos ar-

genteos, qui ſolvebantur; *denarios* vocat Zenobius Monetarius, minime Solidos: „ Idem Dominus Patriarcha, inquiens, vo- „ bis mittit præſentium per latorem de di- „ cta *Moneta nova*, modo noviter mutata, „ & fabricata: videlicet *denarios* novos ex „ dicta moneta, aſcendentes ad ſummam „ centum librarum *Solidorum*, quæ deben- „ tur præfatis Dominis Comitibus pro eo- „ rum regalia, quando mutatur moneta. „ Ubi *de nova moneta, noviter mutata, & fabricata*, miſſos legimus *denarios novos ex dicta moneta*. Cur etiam novi *Solidi* miſſi non fuerint, ſi eos Monetaria Aquilejenſis officina ſignaſſet? Animadverte, *denarios* ex dicta *moneta nova* numeratos eſſe *ad ſummam centum librarum ſolidorum*. Nempe pro conſueto munere *centum* ſolvebantur *libræ ſolidorum*: at nulla tamen erat *Solidorum* ſolutio, ſed *denariorum*; quot videlicet, ratiocinio inſtituto, penſatoque valore, centum libris ſolidorum æquivalebant. Cur ita? Satis apertum puto, quia de novà moneta, quæ in Aquilejenſi officina cuſa fuerat, non alii argentei nummi erant, niſi denarii parvuli, ac majores parvulis quatuordecim conſtantes.

Cum ergo in eisdem litteris Monetarium denunciantem legis, ut Comites Goritiani eorumque ſubditi *dictam Monetam novam* reci-

recipere debeant, *videlicet ſingulum denarium pro quatuordecim parvulis*, *& ſolidum pro duodecim parvulis*; denarios accipe pro ipſa Aquilejenſi Moneta nova, ſolidosque pro nummis extraneis, quorum uſus Goritiæ & in Comitatu communis erat, vel Tergeſtinis, vel Tirolenſibus, vel aliarum Civitatum, & ipſius Goritiæ, (ibi namque cuſos aliquando nummos, nummi qui ſervantur in Muſæis patefaciunt:) factamque proinde a Monetario denunciationem ſic intellige, ut novi illi denarii, utpote Aquilejenſes, pro parvulis quatuordecim ſinguli, quicumque illi ſint, recipi debeant; cæterique nummi uſu communi adhibiti in commerciis, utpote extranei, aliisque in officinis Monetariis percuſſi, appellatique *ſolidi*, valore & pretio duodecim duntaxat parvulorum Veronenſium recipiantur. Ac ſane monetæ illius extraneæ argentei nummi, qui in Civitatibus Marcæ Veronenſis, aliisque finitimis in locis cudebantur, plurimi effodiuntur in dies ex agro Forojulienſi, non minus ac denarii, quos Aquilejenſes appellamus. Tirolenſis nummi, itemque Goritiani typos in poſtrema Tabula impreſſos vide.

Neque facultatem urgeas a Conrado Imperatore factam, ſignandi denarios, tum monetæ Veronenſis denariis æquivalentes,

tum etiam meliores, ipſi Patriarchæ ſi vellent. Facultate nempe ſibi facta uſi ſunt. Cudi fecere tum denarios parvulos Veronenſibus pares; tum majores, non quidem æquiparatos ponderi ac valori ſolidorum Veronenſium, ſed meliores majoresque, parte ſcilicet ſeptima, ad ſummam usque quatuordecim parvulorum. Id juſſum, id permiſſum in diplomate Imperatoris; ac utrumque executioni demandatum a Patriarchis pro ſibi data poteſtate.

IV. Solidos opponis, in aliquibus Archivorum tabulis vocatos *Furlanos*: eosque ita dictos intelligis, quod eosdem, tametſi duodecim parvulos valentes, non alia cuderet Monetaria officina, niſi Aquilejenſis in Provincia Forijulii. Imo denarios ipſos Aquilejenſes quatuordecim parvulorum putaverim ego, dictos *Solidos Furlanos*: a cæteris nempe ſolidis diſtinctos, qui duodecim tantum parvulis conſtabant.

Interpretationem confirmari arbitror ſequentibus Tabulis, quas Fratrum Prædicatorum Forojulienſium Archivum ſervat. Altera eſt: " Anno 1446. Indictione 9. die
„ vero Lunæ 21. Menſis Novembris... ſol-
„ vendo annuatim ... ipſi Monaſterio San-
„ cti Dominici Soldos Aquilegenſes decem
„ Altera: Anno 1470. Indictione 3. die
„ 3. Menſis Maii .... Cui Eccleſiæ (Sanct

„ Do-

„ Dominici) ſive Conventui legavit per„ petualiter annuatim ſolvendam.... Mar„ cham unam Soldorum uſualis monetæ. „ Quibus in locis *Soldos uſualis monetæ*, maximeque *ſoldos Aquilegenſes*, intelligi debere *denarios quatuordecim parvulorum*, dictos *Aquilejenſes*, nullus dubito: nondum enim ea tempeſtate, Monetæ Patriarcharum, tametſi Provincia Forijulii potiretur Veneta Majeſtas, antiquatus omnino uſus erat cum priſtino ſuo valore.

Neque mirum, denarios prædictos Aquilejenſes dictos aliquando *ſolidos*, maximeque cum addito *uſualis monetæ*, vel *Aquilejenſes*, vel *Furlanos*: cum & ipſi *ſolidi* non raro vocentur *denarii*. In ipſo Conradi Imperatoris diplomate, quo prærogativa Poponi Patriarchæ confertur, denarios cudendi pares, vel meliores *Veronenſis monetæ denariis*, intelligere denarios iſtos par eſt, tum numulos parvulos, tum majores, ideſt *ſolidos*, valentes duodecim parvulos. Peritiſſimus Joannes Brunatius in Opuſculo, *De re Nummaria Patavinorum*, Venetiis excuſo anno 1744. apud Jo. Baptiſtam Paſqualium, Capite V. pag. 35. chartam profert cum his verbis: “ M.CC.III. Indictione VI. die III. „ intrante Novembri: Paduæ in Epiſco„ pali Cámera.... promiſerunt ſolvere... „ VI. libras *denariorum* Veneciarum: vi-

„ delicet XL. ſolidos ad forum Sanctæ Ju-
„ ſtinæ, & XL. ad mercatum Sancti Pros-
„ docimi, & XL. ad forum Sacti Viti. „
Ubi qui primum appellantur *denarii*, deinde *ſolidi* vocantur. Aliæ Tabulæ proſtant pag. 38. in quibus hæc habentur: " An-
„ no Mill. C. nonageſimo ſecundo Indictio-
„ ne X. die 11. intrante Octobre.... reli-
„ quit (Speronella in ſuo teſtamento) li-
„ bras quinquaginta *denariorum* pro mille
„ Miſſis cantandis: „ quo loco denarios accipit Brunatius pro ſolidis: docetque pag. 39. hac ætate, cantandæ Miſſæ ſtipendium *ſolidum* unum fuiſſe, duodecim parvulos valentem. Satis hæc vero, ut cuique lux affulgeat, qua præluceſite veteres chartas, vetuſtosque nummos in eis enunciatos recte valeat, vocis æquivocatione ſublata, intelligere.

CA-

CAPUT IV.

Frixachenſes nummi, & Frexachenſes, Frixachi, vel etiam Frixerii, Iidem omnino cum denariis Aquilejenſibus parvulorum quatuordecim. Cur eo nomine appellati?

I. NUmmos frequentius memorant vetuſtæ chartæ, in Tabulariis noſtris, publicis privatisque, adſervatæ, dictos *Frixachenſes*, *Frexachenſes*, *Freſachenſes*, *Frixachos*, vel etiam *Frixerios*. Anno 1092. *tres Friſacenſes* occurrunt in Tabulis Capitularis Archivi Forojulienſis. Anno 1206. in Membrana Archivi Aquilejenſis, prædium venditur *pro pretio ſex Marcharum Frixacenſis Monetæ*. Anno 1354. *Indictione VII. die XXVI. intrante Menſe Auguſto .... Redditus quorum Manſorum idem Dominus Galvanus aſſeruit, aſcendere ad uſum Curiæ de reddita, Marchas VIII. demptis Frex. XX.* Anno 1355. *VIII. Indictione, die XXV. intrantis Menſis Januarii, in Caſtro Maniaci ... ſolvit annuatim de fictu St. 2. frumenti, St. 2. Millei, ſpatulam 1. edum 1. gallinam 1. & Frex. XII. .... Et ſolvunt annuatim de fictu Frex.*

cent. Aquilegenſis monetæ ..... Et in Miſſis pro omni Sacerdote in Offertorio unum Deplerium cum VII. Frex. dare & offerre debeant. Anno 1370. *Die ſeptima Julii, ſub Domo Communis Maniaci .... Solvit 1. Star. frumenti, 1. Avenæ, 1. Millei, 2. quartas Siligenii, 2. quartas Panigii, Frex.* 20. Superiores tres chartas Illuſtriſſimo Comiti Nicolao-Jacobo de Maniaco acceptas debeo. In Statutis vetuſtis laudati Forojulienſis Capituli hæc habentur: *Trium Frixach. Frixachen. XX. & non ultra. Unam Marcham Frixach. Unius Marchæ Frixachorum.*

In Vita Beati Bertrandi Patriarchæ, qui anno 1350. vita functus ad cælites evolavit, apud Bollandi Continuatores ad diem VI. Junii, hæc legimus verba Capite V.... Votum emiſit, *ut ejus ſepulturam viſitaret, & ſuper ipſam Imaginem ceream ad formam hominis trium librarum, & valoris quadraginta Frixoriorum poneret, & offerret.* In Notis Bollandiani ſic habent. " Quod genus monetæ, & cujus valoris fuerint " Frixoria, ignorare ſe hodie fatentur Forojulienſes interrogati. Suſpicantur autem, nummum fuiſſe, Frixorii ſeu ſartaginis formam referentem, vel impreſſam ſibi habentem. " Nugæ ſunt. Nullus ego dubito, *Frixorios*, vel *Frixerios* perinde intelligi ac *Frixachenſes*, ac *Frixachos*

debe-

debere: illudque animadverto, mihi nondum præſto fuiſſe chartas, in quibus *Frixorios* aut *Frixerios* legerem, cum plurimas nummos præſtent *Frixachenſes*, *Frexachenſes*, & *Frixachos*. Hinc loco citato cum fortaſſe ſcriptum eſſet in Codice MS. *Frix.* minus periti librarii expreſſerint vocem *Frixoriorum*, pro *Frixachenſium* vel *Frixacorum*. Ut ut ſeſe res habeat, compertum exploratumque debet eſſe, memoratos eo loco *Frixorios* intelligi denarios Aquilejenſes debere.

II. Nummos hujusmodi, *Frixachenſes* dictos, & *Frixachos*, pronuntiat Juſtus Fontaninus in citata Epiſtola *delle Masnade* Nota 23. cuſos non fuiſſe ſignatosque, ſed arbitrarios & ideales, certo quodam numero denariorum Aquilejenſium conſtantes, ea ratione excogitatos, ut minore ſumma expediri contractus poſſent, ac facilius ratiocinia inſtituerentur: quod in *Marcha*, & *Fortone* factum, inferius dicendum: ac inſuper demum a *Frixachenſibus* diſtingui putat Frixerios, veluti duo nummorum non ſignatorum genera.

Contra ſe rem habere, certum facit exploratumque laudatus Codex *Rationum Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Domini D. Ludovici Dei gratia Sedis Aquilegenſis digniſſimi Patriarchæ, qui nominatus eſt, Clarum me fac.* Poſitas in eo rationes ita legimus,

ut

ut *Frixaobenſes* vel *Frixachi* pro iisdem omnino Aquilejenſibus denariis quatuordecim parvulorum paſſim & conſtantiſſime accipiantur. V. g.

„ Recepit pro ſolutio- „ ne... March. denr. de- „ cem & octo, *dnr* vi- „ ginti, & ſoldos duos	Mr. XVIII. *Frix.* XX. ſold. II.
„ Recepit... ſuper ſolu- „ tione.... March. dnr. „ Aquilegen. ducentum „ quatuordecim; *dena-* „ *rios* quadraginta quin- „ que, piz. (pizzulos, „ ſeu parvulos) X.	Mr. II.c XIIII. *Frix.* XLV. piz. X.
„ Recepit... March. de- „ nariorum centum qua- „ draginta; & *denarios* „ quadraginta quinque, „ piz. ſex. — — —	Mr. CXL. *Frix.* XLV. piz. VI.
„ Recepit... March. dnr. „ unam, & *dnr* octo	Mr. I. *Frix.* VIII.
„ Recepit... March. dnr. „ unam, & *dnr* quin- „ quaginta. — — —	Mr. I. *Frix.* L.

Et ſic deinceps paſſim: ubi qui *denarii*, vel *denarii Aquilejenſes* integra expreſſa voce appellant.

pellantur, indicantur etiam compendiaria nota *Frix.* quæ *Frixachenſes*, aut *Frixachos* ſignificat.

Quid erit ergo formula illa, in vetuſtis chartis haud infrequens: v. g. *Quadraginta Freſachenſes denariorum novorum Aquilejenſis monetæ*? Annon certus enunciari videatur numerus denariorum, qui in officina Aquilejenſi cudebantur, in uno vel pluribus Freſachenſibus contentus, veluti nummo arbitrario? Par eſſe videtur ratio, atque cum *Marcha una*, vel *decem*, vel *viginti*, vel *centum Marchæ* denariorum Aquilejenſium enunciantur: arbitrarius quippe nummus eſt Marca, quo certus continetur denariorum numerus. Verum ineſſe nullam verbis allatis difficultatem, luculentiſſime evincunt poſita ratiocinia, quæ in laudato *Rationum* codice, *Frixachenſem* nummum repræſentant unum eumdemque, ac *denarium Aquilejenſem* quatuordecim parvulorum. Una reſtat prædictæ formulæ, aut locutionis ratio, & origo quærenda.

III. Hæc vero facilius detegi ut poſſit, cur denarii noſtri Aquilejenſes inſigniti fuerint *Frixachenſium* aut *Frixachorum* nomine, in anteceſſum perquiramus oportet, Friſaci, vel Freiſaci, quæ Carinthiæ civitas eſt, remotiore jam ævo Monetaria officina exſtabat: ſignatique in ea nummi dicebantur

cebantur *denarii Freſacenſes*. Apud Bernardum Pezium Tomo III. Theſauri Anecdotorum Parte III. documenta proſtant, in Codice Diplomatico Admontenſi: primum *anni ab Incarnatione Domini M.C.LXVIIII. Indictione II.* num. 9. cum his verbis: *VI. Marcharum Freſacenſium denariorum*; & alterum *Indictionis V.* (anni 1232.) num. 58. ubi hæc habentur: *ut Abbas idem XXV. Marcas denariorum Friſacenſium Militi daret prædicto*; tertium *anni Incarnationis Domini M.C.XCI.* num. 114. in quo legimus: *unde ſibi quinquaginta denarii Frixacenſis monetæ annuatim ſolverentur*. Apud Ughellum in Italia Sacra, edit. Ven. in Vodalrico II. Patriarcha Aquilejenſi, charta recenſetur *anni M.C.LXXX. Indict. XIII.* quæ Bernardum de Treyen Miniſterialem exhibet, ſolventem Moſacenſi Abbatiæ, nomine cenſus, *annuatim quinque denarios Frieſac.* (Frieſachenſes.) In Codicillo demum Diplomatum Bambergenſium apud Ludevvigum in Eccleſia Bambergenſi, Privilegium refertur num. xx. quo Fridericus II. Imperator facultatem Henrico Bambergenſi Antiſtiti confert: *ut apud Villacum* (aliam Carinthiæ civitatem) *novam Monetam cudi faciat, quæ Friſacenſi Monetæ æquipolleat*. Datum Diploma eſt *anno Dominicæ Incarnat. M.CC.XLII Menſe Junio quintædecimæ Indictionis*.

De

De voce jam puto diremptam eſſe quæſtionem omnem: proque certo habendum, nomen denariorum, qui ſignabantur Friſaci, ad Aquilejenſes denarios translatum eſſe. Quænam enim vocis differentia fuerit inter *Friſacenſes* & *Freſacenſes*. nummos, quos Friſaci cudebant Monetarii, ac inter *Frixachenſes*, *Freſachenſes*, *Frixacos* ita nuncupatos denarios Aquilejenſes? Ac ſane *Friſacum*, & *Freiſacum*, civitatem Carinthiæ, vocatam barbara voce *Frixacum*, & *Frexacum*, & *Freſacum*, nullus dubito.

Cur vero nomine illo *Friſacenſium* denariorum, & ipſi Aquilejenſes nummi inſigniti? Vel quia denarii noſtri pares fuerint, valore, & pondere, illis nummis, qui *Friſaci* in Carinthia percutiebantur. Vel potius, quod ævo primo quiſpiam noſtrorum Patriarcharum denarios Aquilejenſes feriundos curaverit in officina Monetaria *Frixacenſi*. Jus ipſum cudendi Monetam Aquilejenſem a Gregorio Patriarcha translatum fuiſſe in quoſdam Venetos Cives, diſcimus ex Tabulis, quas Capite primo num. II. recenſuimus. Quidni ſimile quidpiam, nondum fortaſſe Aquilejæ, vel alio in loco Provinciæ Forojulienſis officina Monetaria inſtructa, Bertholdus, aut Volcherus, aut Præceſſores Patriarchæ egerint? Hinc porro factum, ut denarii, ad uſum quidem

Aqui-

Aquilejenſium ſignati, ſed attamen in *Friſacenſi* officina Monetaria cuſi, *Frixachenſes* dicti fuerint, & *Frixachi*, & *Freſachenſes*. Quo rem magis animo verſo, eo proclivius feror, ut rem ita accidiſſe credam.

Poſita rurſum in calce numeri II. difficultas evaneſcit, quæ ex illa formula deſumitur, v. gr. *Quadraginta Frexachenſes denariorum novorum Aquilegenſis monetæ*. Intellige nummos *Freſachenſes* generatim pro denariis, ſive qui *Friſaci* pro Friſacenſibus populis cudebantur, ſive qui Aquilejenſes erant, Aquilejæ vel alibi percuſſi: cætera verba, *denariorum Aquilegenſis monetæ*, veluti differentiam accipe, qua nomen illud generale definitur, ac circumſcribitur: ac perinde demum fuerit, enunciare *quadraginta denarios novos Aquilejenſes*, atque *quadraginta Freſachenſes denariorum novorum Aquilegenſis monetæ*.

CAPUT V.

Denariorum Aquilejenſium communis valor, itemque ſolidorum in Provincia. Extraordinarius aliquando, & excedens. Communis comparatus cum hodiernæ Monetæ Venetæ ſolidis: Idemque cum mercium quantitate, quæ vendebantur & emebantur.

I. COmmunem denariorum Aquilejenſium valorem conſtanti pretio *quatuordecim parvulorum Veronenſium* æſtimari conſueviſſe, jam ſæpe diximus: Solidosque valuiſſe, haud unquam invecta mutatione, *duodecim* eosdem *Veronenſes parvulos*: adeoque denariorum exceſſum præ ſolidis parte ſeptima computari. Documentis indubiis diligentius res eſt demonſtranda.

Charta *anni* 1276. prolata eſt Capite II. num. II. ex Archivo Capituli Forojulienſis, ubi hæc habentur: *quingentos & octoginta tres Fortones, viginti unum denarios, & octo Veronenſes; ad monetam Aquilegiæ computato denario Aquilegenſi pro quatuordecim Veronenſibus*. Repeto Juliani verba in Chroni-

ca Forojulienſi ad Ann. M.CC.LXXVII.
„ Die VII. intrante Martio mutata eſt moneta, quæ habebat Patriarchæ imaginem interius, & turrim exterius, quæ valuerat *XIV. veronenſes*, in monetam valentem ſeu politam XVI. veronenſes, habentem interius imaginem Sanctæ Mariæ cum Filio, & exterius Aquilegia. Item eodem anno die VII. intrante Aprili, fuit proclamatum ex parte Patriarchæ: quod ex tunc daretur tantum *pro XIV. veronenſibus* & illa nova, quæ tunc currebat differens a priori in duabus Crucibus parvulis, interius, & exterius. „

Anno 1356. confectas habes Nicolai Patriarchæ Tabulas Capite I. deſcriptas, quæ ſic habent: “ Teneatur idem Dominus Patriarcha facere proclamari ad omnem requiſitionem dicti Franciſci (Monetarii:) quod prædicti denarii (tunc cuſi) recipiantur in quolibet foro & cambio per quemcunque, *pro quatuordecim denariis parvulis* quilibet. „ Eadem habentur verba in Tabulis Ludovici Turriani ſucceſſoris, datis *anno Nativitatis M.CCC.LIX. indictione XII. die XIX. Menſis Octobris*. Zenobius Monetarius in Epiſtola anno 1399. data ad Joannem de Rabatta, admonet ipſum, ut præconis denunciatione indicat: *quod unusquisque habitator & ſubditus* (Gori-

ri-

ritienſis) *recipere dictam monetam valeat ; videlicet ſingulum denarium pro quatuordecim parvulis, & ſolidum pro duodecim parvulis*. Sub Ludovico Techio anno 1413. *unicuique perſonæ, vicinæ, & forenſi*, Præco denuntiat, *ut debeat recipere, & expendere de dicta moneta, pro denariis in ratione pro ſingulo parvulorum quatuordecim*. Plura dabimus infra, de Marca nummo arbitrario pertractaturi.

II. Cuſos attamen aliquando denarios Aquilejenſes majoris valoris, verba Juliani Chroniſtæ ſuperius allata evincunt: *Mutata eſt*, inquientis, *moneta, quæ habebat Patriarchæ imaginem interius, & turrim exterius, quæ valuerat XIV. veronenſes, in monetam valentem ſeu poſitam XVI. veronenſes*. Refert Jacobus Valvaſonus de Maniaco in Hiſtoria MS. Patriarcharum Aquilejenſium: Monetam juſſu Bertrandi ſignatam fuiſſe, cujus valor pretium *quatuor denariorum* communium æquaret. Typum nummi deſcribit, parte ex una inſigniti *imagine Sancti Hermagoræ*; atque *Cruce*, & nomine *Deus* ex altera.

Hunc ſervant Muſæa nummum. Pars altera Crucem exhibet, intra cujus latera DEUS, cum epigraphe *Bertrandus Patha*: viſitur in altera Sancti Pontificis effigies, qui manum dexteram elevatam habet, ſi-

niſtra tenet crucem, cum verbis in circuitu, *S.* (ſic) *Hmachor*, Vide Tab. 3. num. 1. Pondere examinato, æquipollere nummus deprehenditur duobus denariis, & dimidio. Nummus etiam ejusdem Bertrandi habetur, duplo major cæteris: cujus antica præfert Deiparæ imaginem, puerum Jeſum ulnis geſtantem, cum epigraphe, *Virgo Maria* (ſic) *Avocata Mundi*: poſtica vero Aquilam exhibet cum litteris, *Bertrandus P. Aquilegenſis*. Eamdem conſule Tabulam 3. num. 2.

Vetuſtæ demum ſeculi quartidecimi chartæ occurrunt, in quibus enunciantur denarii *de viginti* parvulis: quos attamen Aquilejenſem fuiſſe monetam, non ita facile dixerim. Sed hæc ſatis de nummis, quos raro cudebant juſſu Principis Aquilejenſes Monetarii, communem denariorum valorem excedentibus.

III. Communis Aquilejenſis denarii valorem expendere jam liceat, ad exteros nummos, eorumque æſtimationem comparatum. Fontaninus in Epiſtola laudata *delle Masnade* Nota 23. arbitratur Aquilejenſes *argenteos denarios æſtimari ſingulos poſſe ſex ſolidis Venetis hodiernis*. Hanc ego animadverto conjectationem Aquilejenſibus cujusque ætatis denariis adaptandam non eſſe, cum non fuerit una, ſive materiæ

con-

conditionem ſpectes, ſive pondus conſideres, ſed varia ipſorum ratio. Nummi quippe ſub Volchero, Bertholdo, Gregorio, Raimundo, Petro, Ottobono ponderoſiores erant, purioreque argento conflati: ab his decidunt, pondere, & nota, qui ſub Nicolao, Ludovico, & Marquardo ſignati fuerunt: minusque ponderantes, redactique ad impuriſſimum gradum deprehenduntur, quos cudi poſtremi Patriarchæ curarunt; qua de re latius infra.

Denariorum comparationem cum Ducatis, & Florenis aureis frequentius exhibet citatus Codex *Rationum* Ludovici Patriarchæ, anno 1360. & inſequente ſcriptus. V. g. *Recepit .... Ducatos quinquaginta quatuor in ratione LXIIII. denariorum pro quolibet:* vel *Florenos viginti unum in ratione LXIII. denariorum pro quolibet:* vel *Ducatos quadringentos in ratione denariorum ſexaginta trium, & parvorum decem pro quolibet Ducato.* Ducatum intellige nummum aureum Venetum, vulgo *Zecchino*. Hujuſce valor hodiernus in communi foro æſtimatur libris viginti duabus, ſeu ſolidis 440. Hanc ſummam divide per 64. (quot nempe Aquilejenſes denarii æquabant aurei nummi valorem:) quotus erit 6. reſiduus 56. Solidos iſtos reſiduos 56. duc in duodecim parvos nummulos, vulgo *Bagattini*: pro-

ductum habes 672. Hanc divide ſummam per 64. In quoto erunt nummi parvi 10. & ſuperſunt 32. Itaque Aquilejenſis denarius, ætate Nicolai & Ludovici Patriarcharum cuſus, excedit valore ſex Venetos hodiernos ſolidos, ac ſeptem non exæquat.

Hinc ſolidorum hujusmodi numerus augendus eſt, ad æquandum valorem Aquilejenſis denarii ætate ſuperiore ſignati ob meliorem tum ponderis, tum notæ conditionem: idque oppoſita ratio efficit, ut ſequioris ac poſtremæ ætatis denarius pauciores valeret ſolidos hodiernos. Ab laudato Jo. Joſepho Liruto, Forojulienſium antiquitatum peritiſſimo, accepimus: chartas in Archivis a ſe viſas, quæ docent, Ducatum aureum Venetum anno 1380. computari conſueviſſe pro 70. denariis Aquilejenſibus, ſeculi quintidecimi initio pro denariis *octoginta*, & *anno 1414. pro denariis ferme nonaginta*. Res ita habere ſe debuit in hiſce Aquilejenſibus denariis, qui & pondere, & materiæ conditione in dies evadebant pejores.

Venetiis prodiit laudata Epiſtola *delle Masnade* anno 1698. apud Hieronymum Albrizium: quo tempore nummus aureus Venetus, vulgo *Zecchino*, in foro pendebat libras decem & ſeptem ſolidorum, ſeu ſolidos 340. Hinc inſtituto (ut ſuperius)

rius) ratiocinio, innoteſcit, ſingulos denarios Aquilejenſes pares valore fuiſſe ſolidis quinque Venetis, & tribus parvulis: quorum reſidui ſunt octo & quadraginta, in 64. denarios diſtribuendi. Quæ tamen ratiocinia recte ut ſe habeant, pro dato ſumi debet, Venetum hodiernum nummum aureum ejusdem eſſe notæ & gradus, ac illi erant, quorum valorem ætate Ludovici Patriarchæ æquabant 64. denarii Aquilejenſes.

Facta rurſum comparatio ad hodiernos duntaxat pertinet ſolidos Venetos: æreos videlicet, duodecim parvulis, vulgo *bagattini*, ſingulos conſtantes; tametſi a foro & uſu rejecti dudum prædicti parvuli ſint, & exulent. Cæterum argenteos olim Veneta monetaria officina ſignabat denarios, aut ſolidos: in eaque prima vice anno 1285. cuſus aureus Ducatus, vulgo *Zecchino*, viſus eſt. Hujuſce valorem multiplicem ac varium, relate ad ſolidos, ac ſolidorum libras, pro notæ, ponderis, & valoris eorundem decremento, ſcheda ſequens exhibet.

Anno	1285.	— —	L. 3. 2.
	1351.	— —	L. 3. 4.
	1353.	— —	L. 3. 6.
	1356.	— —	L. 3. 8.

Anno 1359.	—	—	L. 3. 10.
1365.	—	—	L. 3. 12.
1370.	—	—	L. 3. 14.
1377.	—	—	L. 3. 16.
1378.	—	—	L. 3. 18.
1379.	—	—	L. 4.
1380.	—	—	L. 4. 2.
1382.	—	—	L. 4. 4.
1399.	—	—	L. 4. 13.
1412.	—	—	L. 4. 14. 8.
1417.	—	—	L. 5.
1418.	—	—	L. 5. 1.
1429.	—	—	L. 5. 4.
1441.	—	—	L. 5. 13.
1442.	—	—	L. 5. 14.
1453.	—	—	L. 6. 4.
1514.	—	—	L. 6. 10.

Quæ nota, varium ſequioris etiam temporis ad noſtram usque ætatem valorem nummi aurei Veneti exhibens, typis edita proſtat in calce Partis I. Chronici Veronenſis a Petro Zagata concinnati, lucemque in publicam editi a Joanne Baptiſta Blancolino Veronæ typis Dionyſii Ramanzini anno MDCCXLV.

IV. Non abs re demum fuerit exempla nonnulla afferre, quæ denariorum Aquilejenſium valorem patefaciant in mercibus vendendis, emendisque. Agri olim, ædes, gra-

grana, veſtes, ac cætera venum expoſita, paucorum ſolidorum, paucarumque pretio librarum dabantur: nunc pluribus aut ſolidis, aut libris opus eſt. Cauſæ plures adduci ſolent: ac primo ipſa denariorum conditio, qui, ſive pondus ſive notam ſpectemus, deteriores ex officinis monetariis prodiere. Adde immanem auri argentique vim advectam in Europam, ex quo tempore detectæ ſunt Indiæ Occidentales: inde namque factum, ut paſſim vili pendi pretio pretioſa illa metalla cœperint. Sed neque præteriri debet invecti luxus ratio, ſive qui ad victum ſpectat, ſive qui ad veſtitum, aliasque hominum aut neceſſitates, aut voluptates. Aliæ demum ſunt cauſæ, quæ repeti ex variis rerum temporumque circumſtantiis poſſunt: neque diligentius eas expendere, noſtra inter negotia eſt.

Cariora quædam profero pretia, quibus grana ſeculo tertiodecimo emebantur in Provincia Forojulienſi: eademque comparet lector cum pretiis hodiernis. Julianus Chroniſta hæc habet. " *De Cariſtia*.
„ Anno Domini M.CC.LXXVI. in No-
„ vembri vendebatur St. Fr. XXX. den. &
„ etiam plus. Millium XXII. denar. Sur-
„ cum XIV. & etiam XVI. den. & tan-
„ tum Siligo, & plus. Surcum XXIIII.

„ & XXVIII. den. Item aſcendit Fr. ad
„ L. den. Millium ad XL. Surcum etiam ad
„ XXXVII. & plus. In principio Martii,
„ die Sabbati ſexto intrante Martio, fi-
„ naliter poſitum fuit Fr. pro XL. den.
„ & Siligo & Faba pro XXXVI. Millium
„ pro XXVIII. Surcum pro XXIIII. den.
„ in manu ſolvendo. „

Duas demum addo chartas: alteram anni 1382. *Star. Frum. 2. in ratione den. 58. pro Stario : & Starios Sigalæ 2. in ratione den. 46. pro Stario*. Alteram anni 1389. *In ratione ſoldorum 78. pro quolibet congio* vini *ad menſuram clari*. Hæc protuliſſe ſatis, quæ præ manibus erant.

CAPUT VI.

Marca, nummus arbitrarius. Alia denariorum Aquilejenſium, alia ſolidorum: ac utraque centum & ſexaginta nummis conflata. Præter hanc communem Marcam, alia ad uſum Curiæ dicebatur: cujus valor inquiritur.

I. HActenus de nummis, quos Monetaria Patriarcharum officina cudebat. Marca ſequitur nummus arbitrarius, certo denariorum aut ſolidorum numero conſtans: ea ratione excogitatus, ut minore ſumma enunciarentur pretia rerum, ac facilius ratiocinia inſtituerentur. Plena ſunt chartis Tabularia, quæ Marcas exhibent tum denariorum Aquilejenſium, tum ſolidorum.

Valorem in Aquilejenſi Provincia communem definire, operæ pretium eſt: nec enim ubique idem Marcæ valor. Ducangium conſule in Gloſſario, ubi Marcæ occurrunt, quas longe ab Aquilejenſibus diſcrepantes novimus. Marcæ cujusdam mentio eſt in Diplomate C.XVII. codicis Di-

plo-

plomatici Admontenſis, apud Bernardum Pezium Tomo III. Anecdotorum Parte III. per hæc verba: Godefridus, ejusdem Cœnobii Admontenſis Abbas in Stiria, *fodinas* quasdam *ea conditione* largitur *D. Meynardo & Heinrico de Pulndorff, ut debeant nobis perſolvere Marcam CXXX. denariorum*. Marcam heic habes, centum triginta (niſi prælum erret) denariis (Friſacenſibus, ut puto,) compoſitam.

II. At denariis 160. conſtabat communis Aquilejenſis, quæ dicebatur, *Marca denariorum*: totidemque ſolidis, *Marca ſolidorum*. Exploratam, compertamque rem faciunt vetuſtæ chartæ, quas ex Archivo Hoſpitalis Glemonenſis erutas, ab Humaniſſimo Jo. Joſepho Liruto accepimus. " Anno
" Domini MCCCXXVII. Indictione deci-
" ma, die XXI. Aprilis: præſentibus Pres-
" bytero Jacobo ol. Choculi, Simunino ol.
" Biachini, Pidruſio genero ol. Stephani
" Ventroni de Glemona, Domino Fran-
" ciſco Domini Matthiæ, Daniele ol. Pen-
" chari de Glem. Multobello filio Stepha-
" ni de Artenea, & aliis teſtibus .... Cum
" Michella uxor Phevi de Florentia dare,
" & ſolvere teneretur annuatim in Nativi-
" tate Domini Hoſpitali Sancti Spiritus de
" Glemona *XL. denar. Aquil.* pro quadam
" Vinea, quæ olim fuit Purzitini .... Do-

minus

„ minus Adalgerius Prior dicti Hoſpitalis „ per ſe ..... contentus fuit habere a dicta „ Michella *dimidiam Marcham* denariorum „ Aquilejenſium pro *duobus cenſibus*, pro „ duobus annis tunc ſequentibus. „ Cenſus annuus quadraginta denariorum bis ſolutus, ſeu octoginta denarii, ſub nomine enunciantur *dimidiæ Marchæ*: adeoque Marca integra conflabatur denariis 160.

“ Anno Domini MCCCLXXXII. indictione V. die VIII. Martii. Actum Glemonæ in ſtatione mei Notarii: præſentibus „ Fratre Nicoluſſio de Maniacho Priore „ Hoſpitalis Sancti Spiritus de Collibus Glemonæ, Nichuluto q. Petri de Camuzacho, & al.... Ibique Simon q. S Franciſci de Buya fuit contentus, & confeſſus habuiſſe, & integre recepiſſe a Simone q. Nichuluti Viduli de Buya, ſtarios „ Frum. II. in ratione denariorum LVIII. „ pro ſtario: & ſtarios Siglæ II. in ratione denariorum XLVI. pro ſtario: quod „ aſcendit ad ſummam *Marcharum denariorum unius*, & *denariorum XLVIII.* „ Denarii bis 58. & bis 46. ſummam conflant denariorum 208. quibus Marca una conficitur denariorum 160. & reſidui ſunt denari 48.

“ Anno Domini MCCCLXXXVIII. Indictione XII. die XXI. Menſis Decebris. Actum

„ Actum Glemonæ ante Canipam Nicolu-
„ ti Thomaſiæ : præſentibus Blanco Ben-
„ venuto dicto d'Avrava, Franciſco q. Ni-
„ chuli Zimulini, omnibus de Glemona....
„ Ibique Chriſtianus, gener Zernerch, &
„ filius q. Gropilli de Orviſtano, habitator
„ Sillize; & ſuis precibus Johannes q. Ni-
„ colai della Porta, & Sfletiz q. Zernech
„ de Silliza, ex cauſa pretii unius vaſis vi-
„ ni terrani, exſtimati *Congiis VI.* ad men-
„ ſuram Clari .... principaliter & in ſoli-
„ dum ſe obligantes, dare & ſolvere pro-
„ miſerunt Franciſco dicto Pizignino q. Pe-
„ tri Luzie de Glemona, *Marcb. ſold. par.*
„ *III. demptis ſoldis XII.* usque ad proximum
„ feſtum Carnisprivii : & hoc in ratione
„ ſol. LXXVIII. pro quolibet congio. „
Duc vero 78. in ſex: productum habes 468. Porro ſolidi 468. conficiunt duas Marcas, ſolidorum 160. ſingulas: ac ſuperſunt ſolidi 148. quibus ſi addas 12. integræ tres conſurgent Marcæ.

His addo chartam anni 1365. in Archivo Capituli Canonicorum Forojulienſium adſervatam, cum his verbis: *Item mediam Marcham pro cenſibus retentis in quatuor annis proxime elapſis, videlicet 20. denarios in anno.* Quater viginti ſunt denarii octoginta, queis dimidium Marcæ conflatur.

Argumenta ejusdem rei ſuppeditat plu-

ra

ra ſæpe laudatus Codex *Rationum* Ludovici Patriarchæ. Pauca profero ſupputationum exempla. V. g. *Recepit .... libras Veronenſium ducentas, quæ capiunt in Monetæ Aquilegenſis denariis, Marchas XXI. Frix. LXVIII. piz. VIII.* Ducentæ Veronenſium libræ, facta multiplicatione 200. librarum in 20. ſolidos, (quot nempe continet libra,) capiunt ſolidos 4000. Duc modo 4000. in 12. nempe parvulos Veronenſes, (quot ſcilicet parvulis conſtat ſolidus:) productus erit 48000. Hanc ſummam divide per 14. (nam parvulos 14. complectitur denarius Aquilejenſis:) quotum habes 3428. denariorum: & parvuli 8. ſuperſunt. Divide per 160. (quo denariorum numero definiri Marcam dicimus:) & quotus erit Marcarum 21. cum reſiduo denariorum 68. & parvulorum octo. Item, *Recepit florenos vigintiunum in ratione LXIII. denariorum pro quolibet, qui capiunt Marchas VIII. Frix. XLIII.* Ducas vero 21. in 63. & habebis productum 1323. Hanc ſummam dividas per 160. quotusque erit 8. cum reſiduo 43.

Ad ſolidorum Marcham ſequens attinet ratiocinium: *Recepit .... Marchas ſoldorum triginta: capiunt Marchas XXV.* $\frac{1}{2}$. *denar. XXXIV. piz. IV.* Duc 30. in 160. (quot ſcilicet ſolidos in Marca ſolidorum contineri ponimus:) productus erit 4800. Duc etiam

12.

12. (conſtat quippe ſolidus parvulis duodecim) in 4800. & habebis productum 57600. Hanc ſummam divide per 14. ut denarii Aquilejenſes fiant: quotus erit 4114. & reſiduum 4. quotum divide per 160. & in novo quoto habebis Marcas 25. denarios 154. qui conficiunt mediam Marcam, cum reſiduo denariorum 34.

Hæc latiore calamo declarare, & patefacere licuit: utpote quæ mirifice confirment, quæ ſuperioribus capitibus tradidimus omnia. Patet namque, cuſos ſignatosque nummos Aquilejenſes appellatos fuiſſe *denarios*: aliosque communi in uſu commutationum fuiſſe, qui *ſolidi* vocabantur. Denarios, communi & conſtanti valore, *parvulis quatuordecim* æſtimatos: *duodecim* tantum valuiſſe ſolidos: atque parvulos iſtos, ſive qui componerent ſolidum, ſive qui denarium, dictos eſſe *Veronenſes*. Monetam denique exteram indicari *ſolidos* ea loquendi ratione, quæ frequentius adhibetur: v. gr. *Libras Veronenſium ducentas, quæ capiunt in Monetæ Aquilegenſis denariis &c.* quo etiam modo ratiocinia Ducatorum, exteræ ſine dubio monetæ, ſupputata legimus: *Ducatos quadringentos, in ratione denariorum ſexaginta trium, & parvorum decem pro quolibet Ducato: capiunt Marchas 159. Frix. 45. piz. 10.*

III.

III. Præter hanc denariorum, ſolidorumque Marcam, quæ uſu communi in negotiis & ratiociniis adhibebatur, alia diſtingui Marca conſueverat ad *uſum Curiæ*. Hujuſce valorem, magnum quidem, ingentemque, indicat conventio ſequens, quam exhibent Tabulæ *anno M.CCC.LXVIII. indictione V. die Sabbati III. Menſis Julii confectæ Utini in Capella S. Petri prope Majorem Eccleſiam S. Mariæ de Utino*. " Item quod prædicti, Frater
" Meus, & Fratres teneantur & debeant,
" nomine cenſus, ſingulis annis dare, &
" conſignare fructus ſeu redditus *unius Mar-*
" *cæ redditutum ad uſum Curiæ*, ſupradictis
" Decano, Canonicis, & Capitulo in Fe-
" ſto Nativitatis Domini noſtri Jeſu Chri-
" ſti, vel ante. Videlicet Frumenti ſtaria
" ſex, Avenæ ſtaria ſex, Millii ſtaria ſex,
" Vini congia quatuor, denarios viginti-
" quatuor, Gallinas quatuor cum ovis, &
" Surgi ſtarium unum. " Expende, quot granorum, & vini menſuræ requirebantur, ac inſuper denarii, & alia ad æquandum valorem *Marcæ ad uſum Curiæ*.

Lux affulget ſplendidior ex Codice MS. Belloni, in quo hæc habentur: *Nota quod ex qualibet Marca de redditu ad uſum Curiæ, communi æſtimatione percipiuntur quinque Marchæ denariorum*. Ita ſcil. jam pridem adnotaſſe *Odoricum & Joannem Suſannios*, Patriarcha-

rum

rum Ludovici & Marquardi Cancellarios, admonet Bellonus. Quinque Marcæ continent denarios 800. Divide per 63. (quot nempe denarii, Nicolai & Ludovici Patriarcharum ætate, ſupputabantur pro quolibet aureo Ducato Veneto, vulgo *Zecchino*:) quotus eſt 12. ac ſuperſunt 44. Itaque Marca *ad uſum Curiæ* excedebat duodecim Aureos Ducatos.

Rem confirmant Tabulæ ſequentes, quas debeo Jo. Joſepho Liruto. " Anno Domini
„ MCCCLXXXXIV. indictione II. die Sab-
„ bati XIX. Menſis Decembris. Actum in
„ Civitate Auſtriæ Aquilegen. Dioceſis,
„ ſuper Domo Communis in Stupa, in qua
„ dictæ Terræ Civitatis Auſtriæ ſolet Con-
„ ſilium congregari. Præſentibus ec. Quod
„ pro recompenſa dicti cenſus de cætero
„ annuatim, prima die Menſis Aprilis,
„ *XXV. Ducat. Auri* dicto Plebano Eccleſiæ
„ S. Mariæ de Glemona, ejusque Succeſ-
„ ſoribus, vel eorum Locumtenenti in di-
„ cta Plebe, perpetuo ſolvere teneantur.
„ Ita tamen, quod quandocumque inter
„ dictam primam diem Aprilis, & Feſtum
„ Aſſumptionis B. M. Virginis, Plebanus
„ Eccleſiæ S. Andreæ, vel Succeſſores ſui,
„ ſeu Communitas Ventioni dederint, &
„ conſignaverint eidem Plebano Glemo-
„ næ, vel Succeſſoribus ſuis, *duas March.*

„ *de*

„ *de reddito ad uſum Curiæ* .... præfatus
„ Plebanus Eccleſiæ S. Andreæ, ſucceſſo-
„ resque ſui, ab onere prædicto ſolvendi
„ dictos *XXV. Ducatos auri*, ut dictum eſt,
„ ex tunc in antea perpetuo remaneant &
„ ſint abſoluti, & liberati. „ Perſpicue pa-
„ tet, duarum Marcarum Aquilejenſium
valorem ita fuiſſe ea tempeſtate æſtimatum,
ut æquivaleret Venetis Ducatis auri vigin-
tiquinque: ſingulæ videlicet Marcæ duo-
decim Ducatis cum dimidio.

Ex his, quæ compertiſſima ſunt, corri-
gendum ſphalma venit, quod in verbis qui-
busdam Antonii Belloni cubat in Aloyſio
Scarampo Mediarota Patriarcha, apud Mu-
ratorium in collectione Scriptorum Italiæ.
Verba ſunt: " Scriptum reperio apud Ben-
„ venutum Meſſetinum, Patriarcham A-
„ quilejenſem, ultra Canipas & decimas
„ Muglæ, duodecim Millia Marcharum ad
„ uſum Curiæ in annuo cenſu habuiſſe: qua-
„ rum quælibet Marcha quinque denarios
„ valebat, authore Johanne Suſannio. „
Corrige, ac lege: *Quarum quælibet Marcha*
(ſcilicet ad uſum Curiæ) *Marchas quinque*
(communes) *denariorum valebat*.

E CA-

Caput VII.

Ferto, ſive Forto, nummus itidem arbitrarius, & quarta pars Marcæ. Libra denariorum, & libra ſolidorum. Marcæ hodiernæ valor.

I. Marca, nummus arbitrarius, in partes quatuor dividebatur, ſeu quatuor nummos pariter arbitrarios, qui *Fertones*, & *Fortones dicebantur*. In Codice *Rationum* Ludovici Turriani Patriarchæ, frequentius ratiocinia legimus ita ſubducta: v. g. *Recepit Marchas denariorum duas, Fortones tres, & denarium unum.* Enunciari *Fertones* utplurimum ſolent, cum denariorum numerus, aut ſolidorum, minor eſt ipſius Marcæ valore & quantitate: verum & aliquando *Fertonum* numerus Marcam ſuperat, & Marcas plures. In Membranis Forojulienſis Archivi hæc legimus: Anno 1276. *Quingentos & octoginta tres Fertones, viginti unum denarios, & octo Veronenſes.* Anno 1297. *Septem Marchas, tres Fertones, & ſex denarios Aquilegenſis monetæ.* Anno 1324. *Fortones denariorum novorum Aquilegen.*

gen. monetæ. Anno 1362. *Fortonibus tribus denariorum Aquilegenſium*.

Vox eadem occurrit in *Scheda* Joannis Cabroſpini, *indicante*, *quænam tunc* (anno 1356.) *foret variorum nummorum æſtimatio*, apud Doctiſſimum Muratorium de Antiquitatibus Italicis medii ævi Diſſertat. XXVIII. Tomo II. pag. 783. Nempe: *Item in qualibet Marcha ſunt IV. Fertones*: agiturque eo loco *de Marcha groſſorum argenti Bohemiæ*, *quæ valet communiter* 48. *groſſos Pragenſes*, *vel* 24. *Scotos* : *& groſſus Pragenſis* 16. *denarios*. Marcæ multiplicis varietatem animadverte. Quæ Ducangius habet in Gloſſario Mediæ & infimæ latinitatis, hoc loco ſubjicio. " *Ferto*, *Fertum*, ,, (*Fortho*, *Firto*,) Voces ejusdem ac unius ,, notionis, ſed & ejusdem originis ac *Ferthing* (vox Saxonica:) quarta pars Marcæ. ,, Pro varietate Marcæ, plures pauciores que ſolidos, aut denarios complectebatur *Ferto*. Laudatum conſule Ducangium. Ferto noſter Aquilejenſis denariis quadraginta conſtabat, totidemque ſolidis, pro diverſa Marcæ denariorum, & ſolidorum ratione.

II. Libra ſequitur, in commerciis & ratiociniis frequentiſſima. Duplicem Aquilejenſes diſtinguebant: denariorum viginti alteram, & alteram ſolidorum viginti. Ef-

ſertur utraque diverſimode in vetuſtis chartis. Anno 1292. *Libras denariorum.* 1293. *Centum librarum Veronenſium parvulorum.* 1306. *Libras denariorum Aquilejenſis monetæ.* 1392. *Trecentas libras monetæ parvæ, & ducentas libras novorum parvorum.* 1441. *Libras ſoldorum.* 1455. *Libras viginti ſolidorum.* In Codice *Rationum* Ludovici a Turre Patriarchæ: *Libras Veronenſium ducentas. Libras Veronenſium quadringentas: Pretio mille librarum Veronenſium: Libras parvorum 149. & ſoldos ſex.*

Libra, quæ dicitur *denariorum*, conſtabat omni procul dubio viginti Aquilejenſibus denariis, quorum ſinguli *quatuordecim parvulos* ſeu *Veronenſes* valebant: totidemque ſolidos, *duodecim parvulis* ſeu *Veronenſibus* conſtantes, continebat libra, quæ dicitur *ſolidorum*. An vero libram *monetæ parvæ*, ſeu *parvorum*, ſeu *Veronenſium*, conficerent nummi *parvuli* duntaxat, iidemque viginti? Minime. Ita namque diverſimode exprimebatur libra, propterea quod inter contrahentes iniri conventiones conſueverat, ut ſolutiones fierent, vel numeratis denariis ſolidisque, vel numeratis etiam parvulis. Quo pariter ſenſu intelligitur libra *denariorum novorum*, & *novorum parvulorum*: quod novis nempe numeratis denariis, aut novis parvulis nummis merces

eme-

emebantur, aut alia conſtituebantur contractuum genera. Rem patefaciunt verba, quæ profero ex Tabulis Nicolai & Ludovici Patriarcharum, Capite I. allatis: *Et in qualibet ſolutione cujuslibet mercationis*, vel *debiti, teneatur quilibet recipere usque ad ſummam decem ſolidorum parvorum*, ſeu centum & viginti eorundem parvorum. Hæc nempe Principis juſſio, communis omnibus: alia etiam pacta inter ſe conſtituebant contrahentes. Quod ajo demum, ſequens ac ſimilia plura confirmant ratiocinia: *Libras parvorum* 149. *&* *ſoldos* 6. ubi ſolidi, qui in fractione enunciantur, ſatis indicant integras libras ex ſolidis confectas, qui duodecim parvulos valebant.

III. Ad libræ valorem redigere ſi velimus Marcam, ſive quæ denariis Aquilejenſibus conficiebatur, ſive quæ ſolidis: utraque, cum nummis 160. conſtaret, libras octo continebat: libras nempe denariorum illa, ſolidorum iſta. Attamen continuatores Bollandi in Notis ad Epiſtolam B. Bertrandi Patriarchæ ad Decanum Aquilejenſem, admonent: *Marcam valuiſſe tunc libris ſex minutis octo*: allegantque auctoritatem Suardi. Apertiſſimum ſphalma rejice. Accuratior eſt Juſti Fontanini in Epiſtola *delle Masnade* adnotatio: *Marca una valebat, inquientis, libras novem, denarios ſex, &*

parvulos octo: quod intelligi tamen debet habita ratione ad pretium, uſumque hodiernum monetæ Venetæ.

Res eſt paullo diligentius, dilucidiusque pertractanda. Jamvero adnotavimus, octo libris denariorum conſtitiſſe Marcam, quæ dicebatur *Marca denariorum*: totidemque ſolidorum libris eam, quam *Marcam ſolidorum* appellabant. Nicolai Patriarchæ & Ludovici ſucceſſoris ætate, cum denarii Aquilejenſes *63*. vel *64*. æquarent valorem Veneti Ducati aurei; ſponte fluit, Marcam unam denariorum perinde ea tempeſtate fuiſſe, quod attinet ad valorem, ac Ducatos duos auri cum dimidio. Atqui demum poſt hæc tempora, in pejus redacta re Monetaria, denariisque ac ſolidis tum pondere, tum nota deterioribus factis, duplex effluxit Marca: altera octo libras ſolidorum monetæ Venetæ hodiernæ continens: altera novem ſolidorum libras, ſolidos ſex, & parvulos octo: illa ex Marca ſolidorum profluens, iſta ex Marca denariorum: ac utraque in Provincia Forijulii adhuc in uſu eſt.

Cur ita? Nempe denarii valebant *quatuordecim* parvulos: *duodecim* duntaxat ſolidi. Hinc diſcrimen prodit in librarum numero. Duc enim denarios 160. in 14. parvulos: productum habes 2240. parvulorum.

Hanc

Hanc divide ſummam per 12. (quot nempe parvulis conficiebatur ſolidus :) quotus eſt 186. ſolidorum , ac reſiduus parvulorum octo: qui libras conficiunt *novem*, ſolidos *ſex*, parvulos octo. At ſolidis demum 160. conflantur libræ octo, absque ullo reſiduo.

CAPUT VIII.

Initæ conventiones declarantur de cudenda moneta Aquilejenſi : ac primo Marca ſeu Marcus, pondus octo unciarum. Ex una Marca conficiebantur denarii ducenti quadraginta & octo. Quatuor ſiliquas, vulgo Carati, ſingulorum pondus excedebat. Hæc nempe ad ætatem ſpectant Nicolai Patriarchæ, & Ludovici Succeſſoris. Adbibiti argenti nota expenditur.

I. TAbulas Capite primo deſcriptas, juſſu Nicolai Patriarchæ anno 1356. & Ludovici Turriani anno 1359. confectas, exponere jam aggredior, ut cudendæ Monetæ ratio in Aquilejenſi Patriarcharum offici-

ficina innoteſcat. Verba illa primo occurrunt: " Quod ipſe Franciſcus debeat facere, vel fieri facere ... monetam hujusmodi bonam, & puram: videlicet *de unciis* " *quatuor argenti Venetorum groſſorum*, *&* " *tribus quarteriis pro quolibet Marcho*: de " qua moneta debeant *viginti ſolidi*, *& octo* " *denarii Aquilejenſes* ponderare *Marchum* " *unum*. " Item: " Et de ipſa Moneta " non poſſit expendere, niſi de quacumque " ſcoſſa prius fiat ſazium in pondere, & " igne. Quod ſazium debeat eſſe *de uno* " *Marcho* in pondere, & de uno quarterio " unciæ in igne. Debent enim pondere *viginti ſolidi & octo denarii* facere *Marchum* " *unum*. Quod ſi eſſent *quatuor denarii magis*, *aut quatuor minus*, approbentur boni " denarii. " Itemque demum: " Quod idem " Franciſcus debeat facere, aut fieri facere " ſazium in igne de *uno quarterio unciæ*, " quod eſt *granorum centum & quadraginta* " *quatuor* pro quarterio: & debet reddere " pro quarterio de argento fino *grana octuaginta duo*, *& dimidium*. Ita tamen, quod " ſi reddiderit *de granis octuaginta & dimidio*, debeant approbari boni denarii. "

Marcus, qui & Marca, non accipitur hoc loco pro nummo arbitrario, quem expoſuimus, centum & ſexaginta denariis, aut totidem ſolidis, pro ejusdem Marcæ varieta-

te,

te, conſtante: ſed intelligitur pondus. Rem conficiunt ipſa, quæ deſcripſimus verba: *De qua moneta debeant viginti ſolidi & octo denarii Aquilegenſes ponderare Marchum unum.* Ac rurſum: *De ipſa moneta non poſſit expendere, niſi de quacumque ſcoſſa prius fiat ſazium in pondere, & igne. Quod ſazium debet eſſe de Marcho uno in pondere ...... Debent enim viginti ſolidi, & octo denarii facere Marchum unum.* Monetæ examen, quod *Sazium* in Tabulis dicitur, Italis *Saggio*, ita dictum appellatumque a voce perantiqua latina, *Exagium*, comprobat ex vetuſtis nummis, documentis, & Scriptoribus Muratorius Tomo II. Antiq. Italic. in calce Differt. XXVII.

Hujuſce ponderis, ſive Marci, quantitatem primo videntur aſpectu ea verba definire: *Debeat facere, vel fieri facere Monetam hujusmodi bonam & puram, videlicet de unciis quatuor argenti Venetorum groſſorum, & tribus Quarteriis pro quolibet Marcho:* ac ſi Marcus in Officina Monetaria Aquilejenſi nonniſi quatuor argenti uncias, ac tres unciæ quadrantes ponderaret. Non ita ſe res habet. Quantitas imo ſolius argenti adſignatur, quæ adhiberi pro quolibet Marco debeat: eademque definitur quatuor unciis, & tribus quadrantibus *argenti Venetorum groſſorum*. Hinc pondus integri Marci non explicatur: ſubintelligendumque relinquitur,

præ-

prædictis *argenti Venetorum groſſorum unciis quatuor & tribus quarteriis* tantum addi inferioris materiæ debere, quantum ſatis eſſet ad *Marci* pondus, notum quidem compertumque in officina Monetaria.

Apud Joannem de Janua *Marca* dicitur *pondus quoddam, ſcilicet mediæ libræ, ut dicitur Marcha argenti*. An ergo Marca, ſeu Marcus par pondere fuerit *ſex unciis*, cum idem Lexico-graphus *libram* adnotet, conſtare *duodecim unciis?* Admonet Ducangius in Gloſſario; *Apud nos* (nempe Gallos) *Marcham duplicatam libram efficere, quæ dividitur in ſexdecim uncias*. Conſtabat Marca Veneta, (ut alias prætereamus,) hodieque conſtat *unciis octo*: ponderat uncia *centum quadraginta quatuor ſiliquas*, vulgo *Carati*: & ſiliqua quælibet dividitur *in quatuor grana*. Pro certo habeo, hanc Venetam Marcam in uſu fuiſſe apud Aquilejenſes in officina Monetaria: quemadmodum & uncias Venetas adhibitas ab eis eſſe, ea ſatis indicant verba, quibus argenti examen *in igne* fieri jubetur *de una quarterio unciæ, quod eſt grana centum quadraginta quatuor*, ideſt ſiliquæ triginta ſex; quæ ſi ducantur in 4. integrum unciæ productum habes, ſeu 144. ſiliquas. Marcus ergo Aquilejenſis fuerit octo unciarum: qui in officina Monetaria confici conflarique debebat

qua-

quatuor unciis argenti groſſorum Venetorum, *& tribus unciæ quadrantibus*, ac rurſum tribus unciis cum uno quadrante inferioris materiæ.

II. Id facilius, ac tuto deprehendi ut liceat, ea Tabularum verba ponderanda ſunt: *De qua Moneta debent viginti ſolidi, & octo denarii Aquilejenſes ponderare Marcum unum.* Item: *debent enim in pondere viginti ſolidi & octo denarii facere Marchum unum.* Quibus in locis tum *ſolidi*, tum *denarii* diſtinguuntur: ac ſane *denariis* compoſitos *ſolidos*, verba enunciant. Ipſi *denarii* vocantur *Aquilejenſes*, nummi ſine dubio cuſi ſignatique, quorum valorem communi uſu & foro æſtimatum fuiſſe *quatuordecim parvulorum Veronenſium* pretio, ex eisdem Tabulis, quas illuſtramus, aliisque ex monumentis, jam confecimus. Non ita *ſolidus* prædictis in verbis uſurpatur: ſed pro nummo non cuſo, pluribus *denariis Aquilejenſibus* conſtante, ſumi debet. Quoties namque in eisdem Tabulis nummi ſignati & cuſi memorantur, eorumque definitur valor, hi ſemper *denarii* vocantur, nunquam ſolidi. Sequentia accipe verba: " Teneat (cuſtos a Patriarcha deputatus) unam clavem: & dictus
" Franciſcus aliam, loci ſeu caſſellæ, ubi
" ſtabunt ferramenta pro cuſione dictæ mo-
" netæ, & denarii monetati. " Inſuper de-

nun-

nunciatio injungitur : “ quod prædicti *de-*
„ *narii* recipiantur in quolibet foro, & cam-
„ bio per quemcumque, *pro quatuordecim*
„ *denariis parvulis* quilibet. „

Quot vero numerandi ſint denarii, qui *ſolidum* huncce, nummum arbitrarium, conflaverint ? Nihil dubites, denarios duodecim numerandos eſſe : quemadmodum & ſolidus nummus cuſus, duodecim conſtabat parvulis. Non abſimile exemplum præbent vetuſta apud Venetos documenta, quæ produnt, *ſolidum* quemdam arbitrarium ex *groſſis* compoſitum, ipſumque *duodecim groſſis* conſtantem. Unde conficitur demum, *viginti ſolidos & octo denarios Aquilejenſes*, qui noſtris in Tabulis enunciantur ponderi unius Marcæ octo unciarum æquales, perinde eſſe ac 248. denarios Aquilejenſes.

Quod ita conjeceram, extra dubitationis aleam poſitum lego in Tabulis, quas Comes Franciſcus Beretta oſtendit, ab laudato Jo. Joſepho Liruto acceptas. “ In Chriſti no-
„ mine Amen. Anno Nativitatis ejuſdem
„ M.CCC.LVI. Indictione IX. die XX. men-
„ ſis Februarii ..... Providus vir Magiſter
„ Gabriel aurifex de Civitate Auſtria, per
„ Reverendiſſimum Patrem & Dominum
„ Dominum Nicolaum, Dei gratia Sanctæ
„ Sedis Aquilegenſis Patriarcham, deputa-
„ tus ſaziator Monetæ novæ Aquilegenſis,

„ quam

„ quam cudit in Aquilegia Magiſter Zac-
„ chettus... de centum Marchis & tribus
„ unciis in pondere dictæ Monetæ nuper
„ cuſis per eumdem Magiſtrum Zacchet-
„ tum : extraxit more ſolito unum Mar-
„ chum in pondere dictæ monetæ. Quo
„ ponderato, & poſtmodum numerato, re-
„ pertum fuit habere in numero Marcham
„ unam cum dimidio & Frix. quinque. „
Marcum hoc loco habes pro pondere acceptum, octo ſcilicet unciarum : & Marcam habes, nummum non ſignatum, centum ſexaginta denariis, ſeu Frixachenſibus cuſis conſtantem. Atqui *Marca* integra, & *dimidium* Marcæ, & *denarii quinque* ſummam efficiunt denariorum 245. Adhuc tres requiruntur, ut definita habeatur 248. denariorum ſumma. At nullum inde ingeri negotium; ex illis Tabularum verbis colligo : *Quod ſi eſſent* (in examine ponderis) *quatuor denarii magis, aut quatuor minus, approbentur boni denarii*. In eo ponderis examine, quod Magiſter Gabriel perfecit, deprehenſum fuit, ex uno Marco argenti, ſeu octo ex unciis materiæ ad cudendos nummos paratæ, ducentos & quadragintaquinque denarios *in numero* cuſos fuiſſe confectosque : adeoque veluti *bonos denarios* adprobandos.

Hocce examen, quod initum perfectumque fuit *anno* 1356. *die* 20. *Menſis Februarii*,
tem-

tempore præcedit Nicolai Tabulas, quas illuſtramus, eodem *anno* 1356. datas die 18. *Menſis Octobris*. Eodem ſenſu intelligi debent, quæ ſequuntur hujusmodi examina ſub Ludovico Turriano. " M.CCC.LX. indictione XIII. die XIIII. Februarii. A-
" quilegiæ in Camera ſuperiori Patriarcha-
" lis Palatii: præſentibus, Reverendiſſimo
" in Chriſto Patre & Domino noſtro Do-
" mino L. Dei gratia Sanctæ Sedis Aquile-
" genſis Patriarcha digniſſimo, ac Ven. &
" Diſcretis Viris Dominis Fratre Guidone
" Abbate Moſacenſi, & Ambroſio de la
" Turre Canonico Aquilegenſi, Hermaco-
" ra de Murucio etiam Canonico Aquile-
" genſi, ac Nob. Viro Domino Pertoldo
" de Muruccio, & Johanne Notario q. Gu-
" bertini Notarii teſtibus, & aliis pluribus.
" Facta fuit tracta Monetæ de Marchis qua-
" dringentis quinquaginta quatuor cum di-
" midia in pondere: & inventa fuit Mar-
" cha de ſolidis viginti & Frix. 8. (*ideſt*,
" *de denariis Aquilejenſibus ducentis & qua-*
" *draginta octo*) in numero. Et ſazium de
" uno quarterio ..... de igne: inventum
" fuit grana octuaginta duo de argento fi-
" no. Quæ omnia approbata & laudata fue-
" runt, bene & legaliter ac juſte in ponde-
" re, & liga fore inventa &c." Alias Tabulas profero; " M.CCC.LX. indictione

XIII.

XIII. die XXVII. Aprilis. Aquilegiæ......
,, Facta fuit tracta Monetæ novæ Aquile-
,, genſis de Marchis quadringentis decem
,, & octo in pondere: & inventa fuit Mar-
,, cha de ſolidis viginti, & Frix. novem in
,, numero &c.,, (*ideſt, de denariis ducentis & quadraginta novem.*) Caſum habes in utriuſque Patriarchæ, Nicolai, & Ludovici, Tabulis poſitum, quo denarii, qui uno ex Marco confici debent, aut excedunt, aut non adæquant numerum denariorum 248. *quatuor magis aut quatuor minus.*

Alio modo idem examen expreſſum enunciant Tabulæ ſequentes. " M.CCC.LX. in-
,, dictione XIII. die ultimo Februarii. A-
,, quilejæ in Sala Domus de la Moneta:
,, præſentibus &c. Facta fuit tracta de Mar-
,, chis quadringentis & ſeptem cum dimidia
,, in pondere: & inventa fuit Marcha
,, de maibj ſexaginta duabus & uno Frix.
,, in numero. Et ſazium de uno quarte-
,, rio unciæ ..... de igne: inventum fuit
,, grana octuaginta duo de argento fino.,,
Item. " Anno M.CCC.LX. indictione XIII.
,, die VIII. Martii. Aquilegiæ &c. Facta
,, fuit tracta de Marchis ducentis trigin-
,, ta octo in pondere: & inventa fuit Mar-
,, cha de maibj LX. & Frix. VIIII. &c.,,
Quænam vox indicetur nota illa compen-

diaria

diaria ..., nondum mihi, fateor, exploratum eſt. Pro certo habeo, intelligi nummum quemdam apud Aquilejenſes Monetarios arbitrarium debere, denariis quatuor conſtantem. Duc vero 4. in 62. productum habes denariorum 248. Adde unum: fit ſumma 249. Duc etiam 4. in 60. & productus numerus erit denariorum 240. Adde novem: ſumma conficitur 249. Tot ſcilicet denarios habes ex uno Marco confectos, quot etiam complectuntur *ſolidi viginti*, *& Frix. novem*, in aliis Tabulis enunciati. Quidni vero conjectari tandem liceat, verba illa ita legi oportere, *& inventa fuit Marcha de majoribus*? Intellige *majorem* monetam, vel *majorem* denarium, nummum apud Aquilejenſes arbitrarium, valore ideali ferme æqualem *Groſſo*, cuſo apud Venetos nummo, ſolidis hoc ævo argenteis quatuor conſtante. Unde ſenſus fuerit, in examine monetæ inventum eſſe, Marcam unam uncias octo ponderantem reddidiſſe *majores* denarios, ſeu groſſos 62. cum uno *Frixachenſi*, ideſt Aquilejenſes denarios 249.

III. Quæ cum ita ſe habeant, jam facile ſingulorum denariorum pondus innoteſcit. Marcus, ſeu Marca, (pondus,) octo conſtat unciis: uncia vero 144. ſiliquis, vulgo *Carati*: ſiliqua granis quatuor: adeoque integer Marcus, ſeu Marca integra

gra continet 1152. ſiliquas. Quæ diſtribui ſi debeant per 248. denarios, jam ſingulos noveris ponderare ſiliquas quatuor cum dimidio: ac reſidua ſunt grana 144. iterum per ſingulos denarios diſtribuenda.

An ergo hocce fuerit pondus denariorum, quos ſub Nicolao & Ludovico Turriano cuſos Muſæa ſervant? Ad lancem Venetam examine facto, ponderant alii ſiliquas quatuor: excedunt alii, uno vel duobus granis. Hæc ſatis ſunt ut ratiocinia noſtra recte inſtituta dignoſcantur. Sunt vero Nicolai & Ludovici denarii, qui ad pondus definitum, ad eamdem lancem Venetam expenſi, non pertingunt: at cauſa fuerit, quod ipſi nimium attriti ſint longo eorum uſu, paſſique fuerint magis minusque detrimenti ex terræ locis, unde ſunt effoſſi. Hinc pondus, quod exſtantibus denariis ineſt, pro certa regula certoque dato ſumi non debet ad ipſam rationem cudendæ monetæ in Tabulis præſcriptam tuto explorandam. Fieri id etiam fortaſſe potuit, ut nummos minoris ponderis cuderint laudati Patriarchæ: de quibus cudendis, ſignandisque conventionum Tabulæ deſiderentur.

IV. Superiorum Patriarcharum ævo, ponderoſiores hujusmodi fuiſſe denarios, eosque puriore ex argento confectos, ipſa docet experientia. Qui cuſi ſunt, Volcheri,

Bertoldi, Gregorii, Raimundi, Petri, Ottoboni juſſu, ab anno 1204. ad annum 1318. ponderant plerique ſiliquas quinque cum dimidio: ſex ſiliquas æquant aliqui, ſub Bertoldo & Gregorio ſignati. Pagani Turriani, & Beati Bertrandi denarii, ab anno 1318. ad 1350. ponderare deprehenduntur ſiliquas quatuor cum dimidio, ac etiam quinque integras. Denariorum Nicolai, Ludovici, & Marquardi ſequitur pondus, ab anno 1350. ad annum 1381. quod ad lancem Venetam examinatum, æquare ſiliquas quatuor, & eas excedere deprehenſum eſt. Sequiore demum ætate, cum Sedem Aquilejenſem Alenconius, Joannes de Moravia, Antonius Cajetanus, Antonius de Portugruario, & Ludovicus Techius adminiſtrarent, denarii occurrunt tum pondere, tum alienæ materiæ admixtione deteriores: ipſorumque pondus reddit ſiliquas quatuor, tres item cum dimidio, ac etiam tres tantum.

Quo tamen experimento iterum animadverto, juſtum colligi non poſſe pondus, quod inerat denariis in officina Monetaria cuſis. At illud vero certum exploratumque ſit, *denariorum ſolidos* minime *viginti cum denariis octo*, ſeu *denarios* minime *ducentos quadraginta & octo* ſemper, ſed plures ævo ſequiore, pauciores remotiore ætate, numerandos in examine ponderis fuiſ-

ſe,

ſe, ut Marcum unum, unciis octo conſtantem, æquarent. Fac enim, 248. denarios ponderare ſingulos v. gr. *quinque ſiliquas*: prodit ſumma ſiliquarum 1240. hoc eſt octo & octoginta ſupra Marcum. Fac etiam, 248. denarios ponderare ſingulos v. g. *quatuor* tantum *ſiliquas*: prodit ſumma ſiliquarum 992. hoc eſt, centum & ſexaginta infra Marcum. Jamvero de re ſatis, quæ ſplendidiſſime patet.

V. Ad ipſum Marci, ſeu Marcæ pondus redit ſermo: quod unciis octo definiendum eſſe, hactenus oſtendimus, confirmatque præterea denariorum examen igne perficiendum. Tabularum verba ſunt: " Item
„ quod idem Franciſcus debet facere, vel
„ fieri facere ſazium in igne *de uno quarte-*
„ *rio unciæ*, quod eſt *grana* 144. pro quar-
„ terio. Et debet reddere pro quarterio *de*
„ *argento fino grana* 82. *&* *dimidium*: ita
„ tamen quod ſi reddiderit *de granis* 80. *&*
„ *dimidio*, debeant approbari boni dena-
„ rii. „

Facilius ratiocinia ut fiant, grana reducere liceat in ſiliquas, & unciæ quadranti integram ſubſtituere unciam. Si puri argenti grana 82. & dimidium contineri in quadrante debeant; ſiliquas 82. & grana duo, ſeu dimidium ſiliquæ, integra continebit uncia. Jam recole, argenti quantitatem, quæ Marci ponderis partem conficere de-

 beat,

beat, definitam illis verbis eſſe, quæ *quatuor* enunciant *uncias argenti Groſſorum Venetorum*, & *tria quarteria*: quæ nempe ſiliquas continent 684. Sed hæc argenti quantitas per tot uncias diſtribui debet, quot opus illæ ſunt, ut ſingulæ contineant boni argenti ſiliquas 82. & grana duo, ſeu dimidium ſiliquæ. Quod ſi numerum 684. dividas per octo: jam quotus erit 85. cum reſiduo 4. Nempe ſupra ſiliquas 82. & grana duo exceſſus habetur duarum ſiliquarum cum dimidia: quibus addi debet reſiduum 4. ut integer exceſſus tribus demum conſtet ſiliquis.

At exiguo prædicto exceſſu nemo non videt impedimentum apponi nullum, quominus Marci in officina Monetaria Aquilejenſi adhibiti quantitatem iterum conſtituamus, unciis octo conſtantem. Porro exceſſus ille, *in conventionibus* cum Monetario initis prætermiſſus neglectusque, aut cedebat in ipſius Monetarii proventum; aut alia damna compenſabat, quæ contingere poterant; aut aliis ex cauſis oriebatur, quas diligentius perquirere non vacat. Illud vero certum denique videtur, compertumque, argentum illud pro bono ac puro in Aquilejenſi Monetaria officina acceptum fuiſſe, quod erat *argentum Groſſorum Venetorum*, quæcumque demum huju-

hujuſce nota, & quicumque puritatis gradus fuerit.

CAPUT IX.

Marcus adhibitus in cuſione parvæ monetæ octo pariter uncias ponderabat. Singulorum denariorum parvorum pondus, & nota argenti, ex quo illi conficiebantur, exploratur. De lucro agitur, quod Patriarchæ obveniebat, & Monetario.

1. PArvulos etiam nummos, dictos *Veronenſes*, cudebat ſignabatque Monetaria officina Aquilejenſis. Sive pondus eorum, ſive notam argenti, ex quo conficiebantur, ſpectes, hæc erat eos cudendi ratio. " Item quod idem Franciſcus poſſit „ cudere usque ad mille March. monetæ „ parvæ: ita quod *quodlibet Marchum* ponderet *unciam unam argenti Veneti*: & ſint „ in pondere *pro quolibet Marco ſolidi ſexaginta ſex*. Quod ſi eſſent duodecim denarii parvuli minus, vel duodecim plus, „ approbentur boni denarii: ſi vero duo-

 „ de-

„ decim magis, teneatur in ſequenti ſcoſſa
„ eos facere de duodecim minus, & e con-
„ verſo.... Et fiat ſazium in igne *de dimi-*
„ *dio quarterio* unius unciæ de granis 72. &
„ debeat reddere de argento fino grana octo,
„ & tertios duos.„

Quo in loco *Marcum* intelligo octo unciarum: conflatum nempe *uncia una argenti Veneti*, & ſeptem unciis alienæ materiæ. Senſum confirmant, quæ ſuperiore Capite diſſeruimus num. 1. Addo parem ferme cudendæ monetæ parvæ Venetæ rationem, quam Marinus Sanutus in Vita Joannis Danduli Ducis ad Annum 1282. ſic deſcribit: *Marcam unciarum octo argenti*, (ex quo nummuli, vulgo *Bagattini*, ævo illo confecti ſunt,) *uncia una argenti cum dimidio conſtitiſſe, ac unciis ſex æris cum dimidio*. Italica verba latine reddita ſunt.

II. Injunctum Monetario legitur: ut *ſint in pondere pro quolibet Marcho ſolidi ſexaginta ſex*. Solidos intellige nummos arbitrarios, duodecim parvulis conſtantes: unde parvulorum 792. conſurgit numerus. Integra Marca octo unciarum ponderat ſiliquas 1152. Hanc ſummam divide per 792. Quotus eſt 1. cum reſiduo 360. Unde Nicolai Patriarchæ & Ludovici ſucceſſoris ætate, parvulus quilibet nummus ponderabat ſiliquam unam: ac inſuper ſiliquæ 360. ſeu

gra-

grana 1440. per ſingulos diſtribuenda ſunt.

Eamdem Marci, ponderis, quantitatem indicat examen, in igne perficiundum *de dimidio quarterio unius unciæ:* quod reddere debet *de argento fino grana octo, & duos tertios*. Quæ grana cum trientibus ad ſiliquas, eaſdemque in uncia contentas, ſi redigas; in uncia qualibet contineri decem & ſeptem ſiliquas, ac trientem grani unum, boni argenti debere, facile inſtituto ratiocinio deprehendes. Jamvero uncia una *argenti Veneti*, ſeu ſiliquæ 144. ſi dividantur per *octo*, quotus erit *decem & octo:* adeoque dubitandi ratio nulla eſt, quin Marca, (pondus,) in cuſione parvulorum nummorum adhibita, pro Marca unciarum octo in officina Aquilejenſi Monetaria ſumeretur.

At quotus ille 18. ſi comparetur cum ſiliquis 17. & uno grani triente, excedit duobus grani trientibus: qui ſane exiguus exceſſus vel fuerit lucrum Monetario obveniens, vel alia de cauſa in conventionibus cum Monetario initis prætermiſſus fuerit. Tam minuta per ratiocinium differentia deprehenſa conſtitutam minime convellit quantitatem Marci, quo Monetarii Aquilejenſes utebantur.

Nummos id genus parvulos adſervant Muſæa. Albi ſunt alii, qui ſuperiore maxime cudebantur ævo, ſcilicet puriore ex argen-

to conflati : nigriores alii, quibus plus inerat æris, quam argenti . Illi tenuiores, craſſiores iſti . Crucem ex utraque parte præferunt alii : in aliorum parte altera viſitur Crux, vel ſtemma gentilitium, in altera Caput Mitra inſignitum : legiturque nomen *Patriarchæ Aquilegenſis*, vel integre expreſſum, vel ſigla indicatum v. g. B. MB. A. *Bertrandus*, *Moneta Bertrandi*, *Antonius*. Ad pondus quod demum attinet : extat nummulus Bertrandi, qui ponderat ſiliquas duas : ejusdemque, aliorumque Patriarcharum extant parvuli, qui ponderant vel ſiliquam unam ; vel ſiliquam, & unum alterumve granum ; vel grana tria, vel tria cum dimidio. Quæ demum omnia inſtitutum confirmant ratiocinium de pondere, quod Nicolai & Ludovici Turriani nummulis ineſſe juxta initas conventiones debebat.

III. De lucro, quod ex Monetæ cuſione Patriarchæ obveniebat, & Monetario, pauca poſtremo loco dicenda ſunt. Vocabatur *Tractus*. Pro ſingulis Marcis, (pondus intellige,) denariorum Aquilejenſium, numerare Patriarchæ tenebatur Monetarius *novem denarios* : proque ſingulis Marcis monetæ parvæ, *ſolidos duos parvulorum*, ſcilicet parvulos 24. Tabulas ipſas Nicolai, & Ludovici Turriani lege. Hunc imminutum anno 1361. ſub eodem Ludovico Patriarcha,

reda-

redaſtumque ad *octo* denarios *tractum* fuiſſe, colligimus ex citato *Rationum* Codice, ubi hæc habentur: " MCCC.LXI. conceſſa fuit „ cuſio, & Magiſterium Monetæ Aquilegen- „ ſis Franciſco Bonaquiſti de Florentia, a „ die omnium Sanctorum ad unum annum „ immediate ſequentem, pretio quadrin- „ gentorum March. denariorum ſolvendo- „ rum in quatuor terminis, ſcilicet de tri- „ bus in tres Menſes pro rata: cum hoc „ tamen, quod ſi plus cuderet, tantum plus „ debet ſolvere, ad rationem *octo denario-* „ *rum* pro Marcho. „ Lucrum Patriarchæ hæc patefaciunt verba.

Quod vero Monetarius reportabat, ex pluribus oriebatur capitibus. Ac primo licebat ipſi, denarios cudere ex materia, quæ pro qualibet unciæ quadrante redderet grana *argenti fini octoginta cum dimidio*: tametſi inita conventio foret, ut *pro quarterio* redderentur *de argento fino grana* 82. *& dimidium*. Ipſa nota, vel gradus argenti, magis minusque puri, qui in officina Aquilejenſi pro gradu *argenti fini* conſtitutus fuerat, lucrum Monetario parere poterat. Id etiam obveniebat ex pretio, quod in emptione *argenti Veneti* ſolvendum erat, compenſando Aquilejenſibus denariis, qui *parvulos quatuordecim* ſinguli valebant. Unde lucrum demum oriebatur ex valore, quem

ex-

extrinſecum vocant, denariis Aquilejenſibus impoſito. Hæc ſatis.

CAPUT X.

Series denariorum Aquilejenſium, cum typis, & inſcriptionibus. Animadverſiones. Monetariæ officinæ loca.

I. A Popone Aquilejenſi Patriarcha, cui facultas argentum ſignandi Anno 1028. facta fuit, ad Volcherum ſucceſſorem, ad Patriarchalem Metropolitanam Sedem anno 1204. evectum, vix nummi reperiuntur, quos Monetaria noſtrorum Præſulum officina cuderit. Eo temporis intervallo cuſum percuſſumque fuiſſe primum illum, quem exhibet Tabula prima, ambigendi ratio nulla eſt. Sedens Epiſcopus viſitur, manu dextera pedum Epiſcopale, librum læva tenens, cum Epigraphe AQ/LEGIA P. viſiturque parte in altera ædificium, quod arcus quatuor ſuſtinent, cum duabus turriculis, ac media inter illas cruce. Tres nummos hujusmodi vidi ego. An Sigla illa P. ſignificet *Patriarcham*, an *Poponem*, aut *Peregrinum* primum, vel alterum, quis certo divi-

divinaverit? Tempus ergo, quo ſignatus nummus fuerit, definire non licet. Conſule, quæ conjecturis agendo diſſeruimus Capite II. num. 1.

Nummus alter in eadem Tabula ſequitur, Epiſcopi ſedentis effigie, ac Templi ædificio inſignitus, litterasque detritas quasdam præferens, quæ nonniſi de fœdo barbaroque charactere nos docent. Monetæ fabricam ſi expendas, eamque conferas cum ſuperiore, ac Volcheri nummis, non parum ſimiles eos omnes deprehendunt oculi. An ergo Aquilejenſis nummus fuerit? Id ego non adſeram: ſi quis alius non inepte conjectari poſſe contendat, per me licet.

Quæ certa eſt Aquilejenſium nummorum ſeries, incipit a Volchero. Typos eorum plurimos vulgavit Muratorius, & expoſuit in opere omnigena eruditione referto de antiquitatibus Italicis medii ævi, Tomo II. Diſſert. XXVII. Menda quædam irrepſerunt, quæ detergenda ſunt, in nummorum inſcriptionibus: nec adeo perita, ac fida manu delineati videntur typi omnes: pluresque deſiderantur, quos Muſæa ſervant. Non paucos item vulgatos impreſſosque videre licet in egregio opere, *Le Antichità d' Aquileja, profane e ſacre*, quod Auctorem habet Comitem Jo. Dominicum Bertoli Canonicum Aquilejenſem: ſed auctiorem ego

ſeriem

ſeriem profero. Pleroſque ipſiſmet oculis vidi nummos, a ſe viſos alios retulerunt amici, quos poſſidebat olim Senator præſtantiſſimus Dominicus Paſchalicus, ac poſſident Illuſtriſſimi Viri, Apoſtolus Zenus Venetus, qui litterarum ſubſidia, quibus abundat, petenti cuique prono animo ac ſumma humanitate elargitur, Jo. Gaſpar Goritienſis S. R. I. Comes de Lantheriis, Agricola de Agricolis Patricius Utinenſis. Longe ditiſſimum Eminentiſſimus ac Reverendiſſimus Daniel Delphinus S. R. E. Cardinalis Patriarcha Aquilejenſis cimeliarchium poſſidet, in quo nummi ferme omnes, Antiſtitum præceſſorum juſſu cuſi, quotquot hactenus viſi ſunt, adſervantur. Ex his negotio nullo obtinui, ut deſumerentur typi, qui in adjectis Tabellis proſtant, operam dirigente eruditiſſimo Viro mihique amiciſſimo Dominico Ongaro, Patriarchali *Seminario Præfecto*, remque ipſam pro ſua erga me benevolentia diligentiſſime exequente Mario de Turſio Juvene Patricio Utinenſi, Clericali militiæ adſcripto, egregia indole & ſingulari ingenio prædito, quibus devinctiorem me profiteor, quam ut agere gratias poſſim. Nummorum ſeriem jam accipe.

Volcherus, Patriarcha renunciatus anno 1204. (*a*)

1. In

(*a*) Tab. I.

1. In antica viſitur effigies Patriarchæ ſedentis cum pallio. Crucem dextera, ac læva librum tenet. Epigraphe: *Volſker P.* Pars altera ædificium præfert, arcu ſuperſtructum, cum portis patentibus: ſuntque hinc inde turriculæ duæ. Circum vero legitur, *Civitas Aquilegia*.

2. Differt a præcedente pars averſa, ubi Aquila. Apud Muratorium epigraphe eſt, *Volſker Ep.* Mendum, quod irrepſit, corrige, ac lege, *Volſker P.* ut in eodem nummo, quem poſſidet illuſtriſs. Comes Dominicus Bertoli Canonicus Aquilejenſis. Cur vero *percuſſus hic nummus* dicitur *circiter annum Chriſti MCCXX?* Mortem Volcherus obierat anno 1218. eodemque anno in Aquilejenſem cathedram conſcenderat Bertoldus.

BERTOLDUS, ex Comitibus Andacenſibus, anno 1218.

1. Eadem effigies Patriarchæ ſedentis, cum litteris *Bertoldus P.* Aream alteram occupat figura, ſublatas manus habens. Inſcriptio, *Civitas Aquilegia*. Ad *annum Chriſti circiter MCCXXXIV. referendus* dicitur *nummus*; at nihil ego in nummo video, quod referri ad annum 1234. debeat.

2. Eadem pars prior. In poſtica viſitur porta, tribus turribus pinnatis munita. In utraque parte eædem inſcriptiones.

3. Pars

3. Pars Altera Aquilam præfert, arcui vel ponti inſidentem.

4. Epiſcopus dextra pedum tenens, læva crucem elevatam, cum epigraphe, *Bertoldus P.* A tergo ædificium, quod pontis formam habet, cum duabus turriculis, ac media inter illas cruce. Sub arcu caput ornatum cernitur duos inter globos. Inſcriptio nulla.

5. Dimidius denarius, ut videtur, denario ſimilis, quem primo loco numeramus.

Gregorius de Montelongo, anno 1251.

1. Figura ſtans, cum litteris, *Gregoriu Electus*. In altera facie Archiepiſcopus crucem accipit a quodam Sancto, cum inſcriptione: *Civitas Aquilegia*.

2. Figura ſtans cum manibus ante pectus: *Gregori electus*. In averſa parte lilium intra orbem, atque circum litteræ, *Civitas Aquilegia*. (*b*)

3. Effigies Patriarchæ ſedentis, cum inſcriptione, *Gregorius Pa.* Alterius partis aream implet lilium cum quatuor ſtellulis. Epigraphe, *Aquilegia*.

4. Typus idem. Aream poſticam occupat Aquila. Eædem inſcriptiones.

5. Pars averſa crucem præfert, cujus latera æqualia: ac intra latera ſtellulæ viſuntur, aut lilia.

6. In

(*b*) Tab. II.

6. In eadem averſa parte Crux cum lateribus latioribus, & ornatis: & intra latera lilia cum ſtellulis. Typus proſtat apud Muratorium.

7. Dimidius denarius, typo ſimilis denario primo.

8. Nummus parvulus. Crux parva intra orbem, cum litteris, *Gregori Pa.* In altera facie Crux major: ac intra ſuprema latera, *Aquilegia.*

9. Item nummus parvulus. Crux intra orbem, cum epigraphe, *Gregori Patr.* A tergo lilium intra orbem, cum litteris, *Aquilegia.*

RAIMUNDUS A TURRE, anno 1273.

1. Figura Patriarchæ ſedentis: *Raimondus Pa.* Pars altera Turrim exhibet, Turrianæ Familiæ ſtemma, ac epigraphem, *Aquilegenſis.* Hujus Monetæ mentio apud Julianum in Chronico Forojulienſi, quod editum proſtat in Appendice ad Monumenta Eccleſiæ Aquilejenſis. Verba ſunt ad An. M.CC.LXXVII. *Mutata eſt moneta, quæ habebat Patriarchæ imaginem interius, & Turrim exterius, quæ valuerat XIV. Veronenſes.*

2. Eadem antica pars: *Raimundus Pa.* A tergo, ſceptra liliata, & decuſſata, cum litteris, *Aquilegenſis.*

3. Pars altera Crucem exhibet, ac in

area ſuperiore claves duas, ſpiritualem nempe ac temporalem poteſtatem indicantes: duasque turres in area inferiore, Turrianæ gentis inſignia.

4. Nummum memorat loco citato Julianus: *Mutata eſt*, inquiens, ſuperior moneta, de qua num. 1. *in Monetam habentem interius imaginem Sanctæ Mariæ cum Filio, & exterius Aquilegia* (Aquilam,) *valentem ſeu poſitam XVI. Veronenſes*. An hujus monetæ typus fuerit, qui inter nummos Raimundi quarto loco numeratur, ac primus exhibetur in Tabula III? (e) An potius idem typus nummo conveniat, quem laudatus Julianus pergit loco citato deſcribere: *Eodem anno*, inquiens, *die VII. intrante Aprili, fuit proclamatum ex parte Patriarchæ, quod ex tunc daretur pro IV. Veronenſibus & illa nova, quæ tunc currebat, differens a priori in duabus crucibus parvulis, interius, & exterius?* In nummo, quem præ manibus habemus, cruces illæ parvulæ cernuntur: ipſeque nummus inauratus eſt.

Petrus Gerra, anno 1299.

1. Effigies Patriarchæ ſedentis, ut ſupra. Epigraphe, *Petrus Patra*: ubi pro littera R informi & barbara, H vel K delineant alii. In altera facie viſitur Aquila cum avitis Familiæ inſignibus, ac litteris, *Aquilegenſi*.

Ot-

(e) Tab. III.

OTTOBONUS de Razzis, vel Robarius, anno 1302.

1. Protome, ſeu media ſuperior pars Patriarchæ ſedentis: *Otobonus Pa.* In poſtica ſunt Familiæ inſignia, & litteræ, *Aquilegenſis.*

2. Patriarcha ſedens: *Otobonus Pa.* Inſignium familiæ ſummitatem tenet Aquila: *Aquilegenſis.*

CASTONUS a Turre, anno 1316. Morte ereptus Patriarchalem Metropolitanam Eccleſiam non adiit.

PAGANUS a Turre, anno 1319.

1. Eadem effigies Patriarchæ ſedentis: *Pagan. Patra.* In parte altera Turris cum ſceptris liliatis ac decuſſatis: *Aquilegia.*

2. In poſtica præter Turrim ac ſceptra liliata, duæ parvæ cruces aut ſtellulæ.

3. Nummus parvulus. Crux: *Paganus.* Turris intra orbem: *Aquilegia.*

BERTRANDUS de Sancto Geneſio, anno 1334.

1. Crux, intra cujus latera *Deus.* Epigraphe in circuitu: *Bertrand. Patra.* Viſitur in altera parte effigies Sancti, dextra librum elevatum, ſiniſtra crucem tenentis, cum litteris: *S. Hmacbor* (ſic) *Aquilegnſ.* Monetam hujuſmodi, denario communi majorem, memorat Jacobus Valvaſonus de Maniaco in Vitis MSS. Patriarcharum. Conſule Caput V. num. II.

2. Aquila cum epigraphe, *Bertrandus P. Aquilegenſis*. Imago Deiparæ, ulnis puerulum Jeſum geſtantis: *Virgo Maria Avocata mundi*. Denarius communi major.

3. Virgo Deipara, ut ſupra: *Bertrandus P.* Aquilam præfert pars averſa, *Aquilegenſ.*

4. Crux integram aream dividens, intra cujus latera, *Bertrand Patra*. A tergo Archiepiſcopus, ſeu Patriarcha, dextra librum, læva crucem tenens: *S. Hmacbor*. (*d*)

5. Dimidius denarius, ſimilis denario, quem tertio loco recenſuimus.

6. Nummus parvulus. Sigla *Monetam Bertrandi* ſignificat. In parte altera, caput Patriarchæ.

7. Nummus parvulus: Patriarchæ caput, *Bertrand. Pata*. Crux intra orbem: *Aquilegenſis*.

Niçolaus, anno 1350.

1. Leo coronatus, erectos pedes habens, (vulgo, *rampante*,) cum epigraphe, *Moneta Nicolai*. In poſtica crux liliata: *Patre Aquilege*.

Ludovicus a Turre, anno 1359.

1. Effigies Patriarchæ ſedentis in Faldiſtorio leonum, cum manu dextera elevata, ac ſiniſtra crucem tenente: *Ludovi. Pa*. In averſa facie Turris, ex qua prodeunt ſce-

(*d*) Tab. IV.

ſceptra duo liliata: & hinc L. indeque V. cum epigraphe: *Aquilegia*.

2. Duo ſceptra liliata, & decuſſata. Intra latera LV. Epigraphe, *Moneta Ludovici*. A tergo, Aquila: *Patriarche Aquilegenſ.*

MARQUARDUS, anno 1365.

1. Aquila viſitur: circum vero, *Moneta Marquardi Pat. Aq.* In altera parte, Protome Epiſcopi; ac ſubtus, avita Familiæ inſignia. Epigraphe: *S. Hermacoras*.

2. Globus ſupra pulvinar, ſub quo littera M. & in circuitu *Marquardus Pata.* Pars altera crucem exhibet cum octo radiis, quorum quatuor longiora & latiora ſunt, cum litteris in circuitu, *Aquilegenſis*.

PHILIPPUS Alenconius, anno 1381.

1. Inſignia regiæ Francicæ familiæ, cum epigraphe, *Filipus Cardinalis*. Aquila cum litteris, *Patriarcha Aquilegenſis*. Error irrepſit in typum apud Muratorium, in quo legitur, *Filipus Cominaris*.

JOANNES DE MORAVIA, anno 1388.

1. Aquila teſſellata, *Scaccata*, ut ajunt: *Joannes Patriarch. Aqui.* In altera parte ſedet Patriarcha in Faldiſtorio leonum. Epigraphe, *S. Hermacoras*.

2. Caſſis pennigera ſupra Familiæ inſignia. Hinc inde ſtellulæ, ſeu parvæ cruces: *Joanes Patriba*. A tergo, protome Epiſcopi: *Sanctus* (ſic) *Hermachoras*. (*e*)

(*e*) Tab. V.

Antonius Cajetanus, anno 1395.

1. Scutum gentilitium cum duabus faſciis, ſeu viperis veru transfixis: *Antonius Patrha*. Hinc inde, A N. Partem alteram occupat Aquila, cum litteris in circuitu, *Aquilegenſis*: quæ vox quatuor ſtellulis interſecatur.

2. Eadem Familiæ inſignia: *Antonius Patriarcha*. Crux in poſtica: & intra latera crucis ſtellulæ. Epigraphe, *Aquilegenſis*.

Antonius de Portugruario, anno 1402.

1. Stemma gentilitium, quod ab inſignibus utriusque nummi ſuperioris differt, ut infra num. II. Epigraphe, *Antonius Patriarca*. Aquila in averſa facie, cum litteris, *Aquilegenſis*.

* Nummus parvulus. Sigla A. ſignificare videtur *Antonium*, an *Cajetanum*, an *de Portugruario*, incertum. In altera facie 1579. de quo numero infra.

Ludovicus Dux de Tech, anno 1412.

1. Scutum gentilitium: *Lodovicus Dux D. Dech*, ſeu *Tech*. In altera parte viſitur Virgo Deipara cum puero Jeſu in ulnis. Epigraphe, *Patra Aquile*.

2. Nummus parvulus. Eadem familiæ inſignia. In parte averſa ſigla M. cum numeris.

3. Nummorum parvorum poſticæ cum eadem ſigla M, ac numeris diverſis. An hu-

hujusmodi parvuli, quos officina Monetaria Aquilejenſis cudebat, fortaſſe numerati, eorumque numerus in typo expreſſus?

LUDOVICUS Scarampus Mediarota, anno 1439.

Nummus æreus majoris moduli, vulgo *Medaglione*. Pars prior effigiem repræſentat Viri Eccleſiaſtici, coronam clericalem gerentis. Litteræ in circuitu: *L.* (Ludovicus) *Aquilegenſium Patriarca Eccleſiam reſtituit*. In poſtica Milites, pedites, equitesque, procedentes. Epigraphe, *Eccleſia reſtituta ex alto*. Conſule Monumenta Eccleſiæ Aquilejenſis Capite CX. & CXI.

Hactenus vero Aquilejenſium denariorum ſeries, quos officina Monetaria Patriarcharum, majores, minoresque, & parvulos, cudebat. Sequuntur nummi, 1. *Goritiæ* ſignatus, 2. *Tergeſtinus*, 3. *Tirolenſis*, qui cum aliis alibi, maximeque in officinis Marcæ Veronenſis percuſſis, communi uſu in Provincia Forijulii adhibebantur: vulgo *ſolidi* appellati, ſeptima parte denariis Aquilejenſibus minores; duodecim ſcilicet parvulis conſtantes.

In primo Comitum de Goritia inſignia viſuntur. Epigraphe legitur, *Henricus Comes Goricien.* Crucem præfert pars altera, cum luna, & ſtellulis intra latera.

In altero Epiſcopus ſedens, qui dextra

pedum tenet, ſiniſtra librum, cum epigraphe *Volricus Ep.* In poſtica viſitur proſpectus urbis, cum inſcriptione, *Civitas Tergeſtum*. Nummos Tergeſtinos plures exhibent Irenæus a Cruce, ac Doctiſſimus Muratorius.

In tertio Crux cum octo radiis, quorum quatuor longiores, breviores quatuor, aream occupant. Epigraphe, *Meinardus*. In poſtica Aquila, cum alis expanſis, & inſcriptione, *Comes Tiroli*. Alios Tirolenſes nummos profert laudatus Muratorius.

II. Animadverſione in hiſce Patriarcharum Aquilejenſium nummis digna ſunt Familiarum inſignia, quæ in eorum plerisque adhibita cernuntur. Obſervandos præcipue illos exhibeo, qui Raimundi Turriani juſſu cuſi ſunt, Turrim & ſceptra liliata, nobiliſſimæ Familiæ ſine dubio inſignia, præferentes. An etiam lilia, quæ viſuntur in nummis Gregorii de Montelongo, inſignia fuerint ejus familiæ, non iverim inficias, neque tamen confidentius adſero, cum certa mihi præſto non ſint rei documenta.

Hinc Juſtus Fontaninus in Epiſtola *delle Masnade* anno 1692. typis edita Venetiis, poſtea Archiepiſcopus Ancyranus, corrigendum merito cenſet Virum clariſſimum Danielem Papebrochium e Societa-

te

te Jeſu, qui tametſi omnigena eruditione floreret, putabat docetque: *prædictis quatuor ſeculis* (XI. XII. XIII. XIV.) *familiæ inſigniis, ſeu teſſeris, vulgo Arme, uti in nummis non conſueviſſe Patriarchas, Epiſcopos, aliosque Eccleſiaſticos:* nummosque id genus aliquos, veluti poſtea cuſos fuſosque, rejiciendos jubet. At Sedem Aquilejenſem ab anno 1273. tenuit Raimundus Turrianus ad annum ineuntem 1299. eique præceſſerat Gregorius de Montelongo ab anno 1251. tertiodecimo ſeculo ultra medietatem provecto, ac verſus finem vergente: quorum nummos ſuperius recenſitos nemo dixerit poſtea *cuſos fuſosque*.

Papebrochii ſententia, quæ habetur Parte II. *Reſponſionis ad exhibitionem errorum per R. P. Sebaſtianum a S. Paulo evulgatam* pag. 474. n. 37. minime rei antiquariæ peritis arriſit. Cæteros hoc loco prætermitto omnes, ac unum memoro Doctiſſimum Ludovicum Antonium Muratorium, qui de origine *Inſignium*, quæ nunc italice *Armi*, & *Arme* appellamus, eodem modo ſentiendum putat, atque de *cognominum* origine. De his agit inter ævi medii Antiquitates Italicas, Diſſertatione quadrageſima ſecunda: de illis, Diſſertatione quinquageſima tertio. Fuere nimirum antiquis latinis *cognomina*, & *agnomina*, quibus inter ſe una

Familia ab altera diſtingueretur : nihilo tamen ſecius *cognomina* nunc uſitata, poſt anum duntaxat a Chriſto nato milleſimum cœpta ſunt uſurpari. Ita, inquit, & de „ *gentilitiis inſignibus* dicendum reor. Hæc „ enim, quamvis apud veteres Latinos, „ & Græcos non levia illorum veſtigia oc- „ currant, ubi tamen, qualia nunc ſunt, „ conſiderentur, ideſt certo colorum ac „ typorum ſigno ornata, eaque heredita- „ ria, & in ſigillis, nummis, vexillis, pi- „ ſturis, aliisque locis ad Familiarum di- „ ſcrimen adhibita, tantummodo poſt ſe- „ culum decimum, imo & poſt undeci- „ mum, ac præcipue poſt ſuſceptam a la- „ tinis ſacram expeditionem in Orien- „ tem, ſenſim invaluiſſe videntur. „ Viros eruditione præſtantes recenſet plures, qui hanc ſententiam probarunt : interque Familias nobiliſſimas memorat illam *Turrianorum*, ſive *della Turre*, qui Mediolani olim dominati ſunt, & adhuc in Forojulii effulgent, atque a ſeculis compluribus eximium nobilitatis locum apud Gallos retinent, *Turrim* pro inſigni eligentem.

Sunt alii ferme innumeri apud Scriptores editi nummorum typi Epiſcoporum, & Abbatum, qui Papebrochii opinionem convellunt. Tergeſtinæ Eccleſiæ, quæ Aquilejenſi Metropolitanæ proxima eſt ac ſuſ-

ſuffraganea, nummos exhibent Irenæus a Cruce in Hiſtoria Civitatis Tergeſti, & Muratorius Tomo II. Antiquitatum Italicarum medii ævi. Arlongi Epiſcopi, quem Civitatis ejus cathedram anno 1254. conſcendiſſe notat Ughellus, videre nummos licet cum *luna ac ſtella*, *& ſceptris liliatis*, quæ pro Familiæ *inſigniis* habet Bucelinus Parte I. Germaniæ ſacræ. Hanc argentum ſignandi facultatem Epiſcopis Tergeſtinis decimo jam ſeculo collatam exiſtimat Irenæus a Cruce, Tabulas proferens conſignatas *anno ab Incarnatione Domini DCCCCXLIX. Menſis Februarii die XXI indictione quarta*: ubi Joannes Epiſcopus jus *cudendi monetam* transferre inducitur in Cives Tergeſtinos. Vitiatas temporarias notas minus attentus non obſervavit Irenæus; memoratosque non animadvertit *denarios Aquilejenſes*, qui nonniſi poſt annum 1028. cudi potuerunt. Tabulas easdem ad ſeculum tertiumdecimum adultum & provectum ſpectare, pluribus argumentis oſtendimus in Monumentis Eccleſiæ Aquilejenſis Capite LIV. num. V.

Ad Aquilejenſes nummos quod attinet, non pauci altera in parte præferunt vel Aquilam, vel ædificium inſtar arcis, aut caſtri cum turribus. Symbola hæc eſſe ipſius Civitatis, non dubitaverim. Henri-

cus

cus Imperator in Diplomate Patavinis conceſſo anno 1049. *in altera (denariorum ſuperficie) ejuſdem Civitatis* (Patavii) *figuram imprimi juſſit*. Hanc figuram, quæ olim in Januenſibus nummis viſebatur, Georgius ſtella deſcribit Capite IV. Annalium, Tomo XVII. Scriptorum Italiæ: *Conradus Rex Alemannus*, inquiens, *Romanorumque Imperator electus* (hujus nominis II.) *conceſſit anno Incarnationis Jeſu Dei noſtri MCXXXVIII* (al. XXXIX.) *ut fabricaretur Januenſis pecunia*.... Sunt *litteræ*, *Janua*, *in ejus nummi altera facie in extremitate rotundi*, *medioque figura arcis & caſtri cum turribus*. *Caſtrum ipſum*, *ſicut monſtrant hæ litteræ*, *Janua*, *Januenſem ſignificat urbem*. Pari ergo ratione Civitatem noſtram Aquilejam, a Popone Patriarcha inſtauratam, ſignificat quod in nummis viſitur ædificium, aut turribus munitum, aut arcubus ſuperſtructum, aut certe portas patentes præferens. Adnotat laudatus Stella, *pro Civitate* Januæ *in pecunia formam Caſtri poſitam fuiſſe*, *quod erat illis temporibus apud Templa Sancti Silveſtri & Sanctæ Crucis*, *tanquam formam loci ipſius Civitatis præcipui*. Quidni ad Aquilejam etiam civitatem indicandam, poſitum in nummis Patriarcharum fuerit, quod in ea præcipuum ædificium erat, Templum a fundamentis

ere-

erectum a Popone, ac adjunctæ Patriarchales ædes? Hujuſce ſymboli loco Aquilam præterea adhibuerunt Monetarii. Cur vero? Quia *urbi, cum conderetur*, (verbis utor Juliani Cæſaris in Oratione II. de geſtis Conſtantii) *Aquila, dextra ex parte cælitus advolans, de ſua nomine vocabulum impoſuit*. Ita nempe vulgaris fama ferebat.

Inter hæc ſymbola, quemadmodum vetuſti, ac recentes, & aliorum populorum nummi, ita Aquilejenſes Crucem præferunt. De hac conſuetudine, cruce ſignandi uſuales ipſos nummos, quos in rerum commutationibus damus & accipimus; deque rationibus, quæ Chriſtianos Principes permovere potuerunt, ut pecuniam cruce decorandam putarent, late differit contra Auctorem Apiarii Gretſerus Tomo I. de Santa Cruce Libro II. Capite LVI. & Tomo III. Libro I. Capite tertio, & ſeqq. Lilia etiam apparent, & globi, & ſtellulæ, quibus nummos a Monetariis inſigniri conſueviſſe, notum eſt compertumque.

Ad Familiarum inſignia ſermo redit, quæ nummis Patriarcharum ſeculi quartidecimi impoſita cernuntur, Petri, Ottoboni, Pagani, Nicolai, Ludovici Turriani, Philippi Alenconii, Joannis de Moravia. Hos excipiunt Antonius Cajetanus, & Antonius de Portogruario, quorum

rum nummos Scuta gentilitia diverſa diſtinguunt. Faſciæ duæ, ſeu viperæ, ut ajunt, veru transfixæ, repræſentantur in Stemmate Cajetani. Simile proſtat apud Ciaconium in Vitis Romanorum Pontificum & S. R. E. Cardinalium, Tomo II. editionis Romanæ anni 1677. ubi tamen longe diverſum ab eo, quod nummi noſtri exhibent, conſpicitur gentilitium ſcutum Antonii de Portugruario, ſeu Pancerini.

III. Ad officinæ Monetariæ loca ſpectat poſtrema noſtra animadverſio. Friſaci in Carinthia ut cuderentur Aquilejenſes nummi, poſt Poponem fortaſſe curarunt nonnulli Patriarchæ, nondum Aquilejæ, vel alio in loco Provinciæ Forojulienſis inſtructa Monetaria officina. Conjecturam ingerit ea nummorum *Freſacbenſium* in vetuſtis Provinciæ chartis appellatio, quos eosdem omnino cum denariis Aquilejenſibus oſtendimus Capite IV. Signatos percuſſosque aliquando Venetiis hujusmodi nummos, evincere videntur Alexandri Papæ IV. litteræ ad Gregorium de Montelongo, Capite 1. num. 2. deſcriptæ: quibus *juris cudendi monetam*, *quod ad Te*, (inquit Summus Pontifex,) *in Patriarchatu Aquilegenſi pertinet*, translatio, *usque ad duos annos*, confirmatur, in *cives* nonnullos *Venetiarum*

tiarum

tiarum pro certa pecuniæ quantitate. Ad primos Gregorii Patriarchæ annos litteræ ſpectant, ad annum ſcilicet Chriſti 1255. ipſius Gregorii in Aquilejenſi Cathedra ſedentis quartum.

Poſitam Aquilejæ officinam, ibique cudi frequentius conſueviſſe nummos, ratio nulla dubitandi eſt. Rem apertiſſime teſtantur Tabulæ Capite VIII. numero 2. recenſitæ, quæ novæ Monetæ examen Aquilejæ factum complectuntur. Vel ea tamen in Civitate, vel in alio Provinciæ loco, pro arbitrio Patriarcharum, collocare officinam debuiſſe Monetarios, certos nos reddunt ipſæ Tabulæ Nicolai, & Ludovici ſucceſſoris, quas hactenus pro virili illuſtravimus. Verba ſunt: *Imprimis, quod ipſe Franciſcus* (Bonacquiſti de Florentia) *debeat facere, ſeu fieri facere, in Civitate Aquilegiæ, & alibi, ubicumque placuerit dicto Domino Patriarchæ, monetam iſtiusmodi bonam & puram &c.*

Loca ſingula curioſius, ac diligentius perquirere, haud ego puto pretium operæ: neque conventionum Tabulas præſto habeo, quas adhibita diligentia ex Archivis eruere non adeo fortaſſe arduum negotium fuerit. Rimentur illas, & colligant alii. Exſtitiſſe in Civitate Utini Monetariam officinam, nullus dubito: quod

etiam

etiam Tabulæ confirmant, extremo Dominationis Patriarchalis tempore, ſub Ludovico Techio, anno 1413. confectæ. Novæ Monetæ examen exhibent, atque valoris publicam denunciationem. Eas vide, & conſule Capite III. num. 3. Hæc vero ſatis.

FINIS.

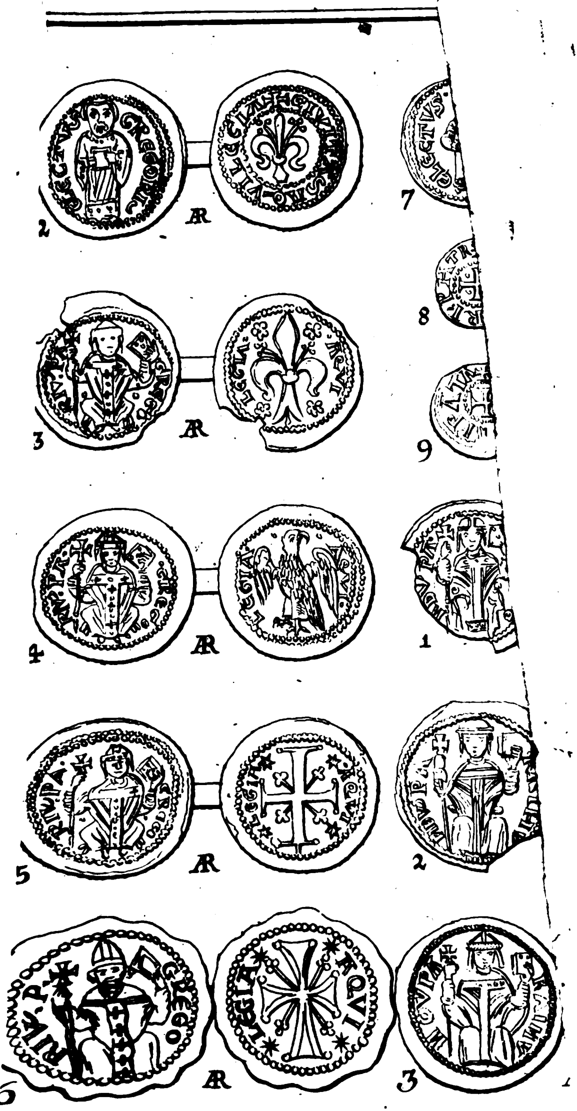
Corrigenda, & Addenda.

Pag. 15.	l. 15.	*interventu*	*interventum*.
97.	l. 4.	ſedentis	ſedentis: ac ſubtus Aquila.
	l. 14.	*Patra*	*Patra*, vel *Patka*; vel *Patha* in ſequentibus nummis.
	l. 18.	*Paganus*	*Paganus Pa*.
98.	l. 18.	*Bertrand. Pata.*	*B. Patriarcha*.
	l. 28.	*Ludovi.*	*Ludovic.*
99.	l. 14.	longiora & latiora.	longiores & latiores.
	l. 30.	*Sanctus*.	*Santus*.
101.	l. 3.	in typo expreſſus?	in typo expreſſus? Tot ergo inſtrumenta fuerint ad ſignandos nummulos adhibita, quot ipſi nummuli? quod eſt perridiculum. An notæ quædam dici debeant, ex numeris pro genio & arbitrio, ac veluti fortuito adſumptæ, quibus novæ ac variæ, quæ iterabantur, nummulorum fabricæ & impreſſiones deſignarentur? Conjecturis indulgere pro libito ſuo cuique liceat.
Pag. 103.	lin. 29.	quinquageſimatertio.	quinquageſimatertia.

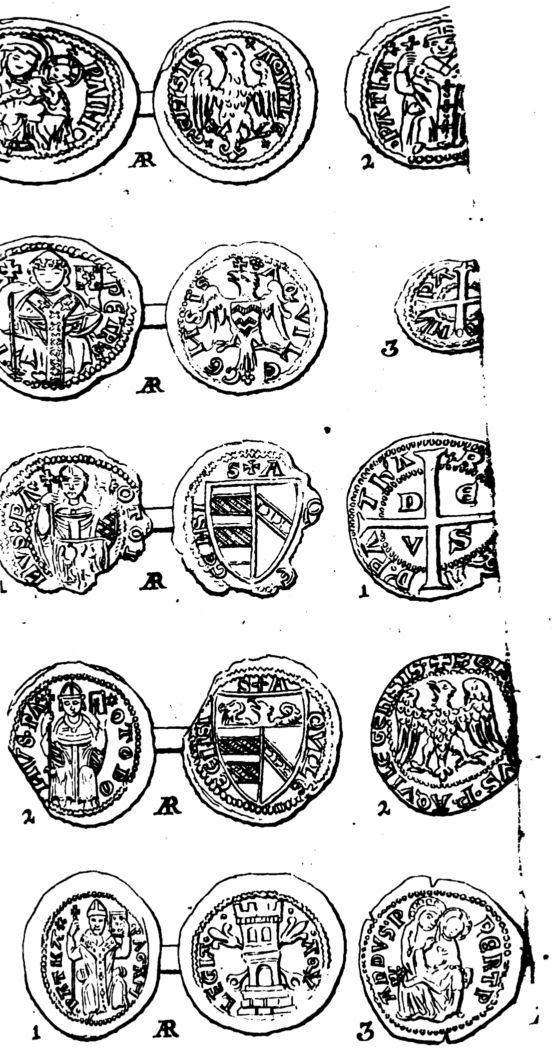

✠CIVITAS.AQVILEGIA.
CIVITAS.AQVILEGIA

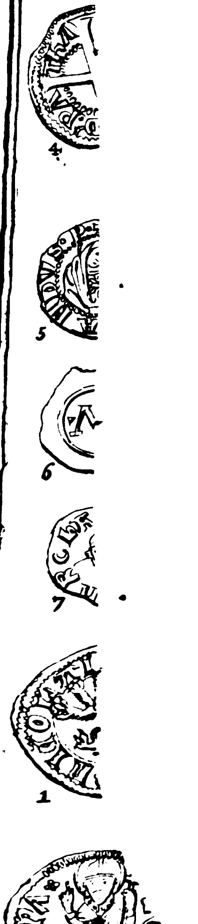
UNIV. OF MICH.

UNIV. OF MICH.

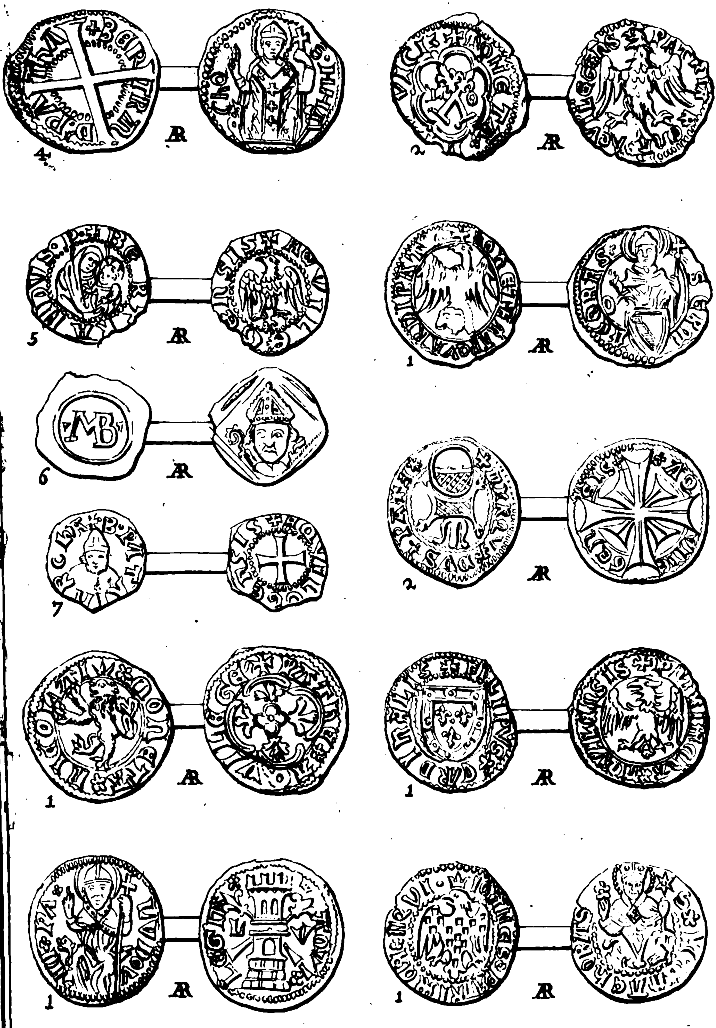
UNIV. OF MICH.

4
5
6
7
1
1
Æ

UNIV. OF MICH.

2

Tav. 4.

UNIV. OF MICH.